

Анатолій МИХАЙЛЕНКО
Фото автора

ИН шукав батька.

Шукав довго й безуспішно — від того дня, коли усвідомив себе кільцем родового ланцюга, без якого перерветься зв'язок часів і роду. Рано чи пізно, але в кожного настає час, коли сам себе запитуєш: а якого я роду-племені, де мої корені, якими соками вони живляться! Він уже сам був батьком, і це тепер потрібно не лише для нього, а й для маленької Іринки. Бо серед багатьох запитань, серед усіх отих дитячих «а чому!» було й таке: «А чому у мене аж дві бабусі і жодного дідуся!» Слід було відповідати. Собі, Іринці.

Знали про батькову долю вкрай мало, як і про багатьох, хто першим зустрів фашистську навалу. Власне, відомо було єдине: капітан-танкіст Юсаненко загинув у Бресті. Розлитувати матір син не наважувався ось уже тридцять п'ять років. Той день — 22 червня 1941 року — засів у її душі таким жахливим спомином, таким незбагненим поєднанням життя і смерті, що при одній тільки згадці відбирало мову, горло перехоплювало тугим зашморгом, плакали, здавалось би, давно виплакані до кінця-краю материнські очі.

Ось і зараз, коли він сповістив, що вирушає до Бреста — тільки сповістив, і більше нічого, мати враз почорніла з виду, беззвучно зипнула ротом, мов вики-

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

Україна

ГРОМАДСЬКО - ПОЛІТИЧНИЙ.
ЛІТЕРАТУРНО - ХУДОЖНІЙ
ІЛЮСТРОВАНІЙ ТИЖНЕВИЙ
ЖУРНАЛ

Засновано в травні 1941 р.

№ 25 (1013) 20 червня 1976

ВИДАВНИЦТВО
«РАДЯНСЬКА УКРАЇНА»

А М ' Я Т Ь

нута на суходіл риба, і склепила повні чорного жаху очі. Вона знала, чому туди їде син, і мовчки благословила його.

...О, як щасливо вони жили. І ліси, здавалося, шуміли тільки для них, і весни розквітали, і сонце світило, і земля родила, і птахи співали — все, все для них. Вона навіть не відчувала, що поряд, за фортецею, за Бугом — кордон. Все, здається, було, як і в Бобруйську, де служив чоловік. Навесні 1941 року саме так усе цвіло навкіл. Капітан Юсаненко збирався у Брест-Литовськ. Може, у відрядження, може, на вчення, курси чи перепідготовку. Вона звикла до військових таємниць і ніколи ні про що не перепитувала. Дружина скромно попросилась і собі. У цей час — такий відповідальний для кожної жінки, їй хотілося бути поруч з чоловіком.

Вона не знала, що в ті ж дні заступник політрука Володимир Абазов писав рідним з Бреста: «Щодо міжнародної обстановки, то це так, вона в даний момент напружена до краю. І не випадково від нас на кордоні вимагається бойова повна готовність...»

На кордон, у Брест, і приїхав капітан Юсаненко з Марією Василівною та маленькою Аллочкою — їхнім первістком. Друга дитина билась під Маріиним серцем. Юсаненко хотів, щоб це був син. Хтось жартома йому сказав, що бажання справдиться тільки тоді, коли виконуватиме всі бажання дружини. Може, саме тому він і взяв її з собою в Брест. На кордон, по другий бік якого вже шикувались танки й літаки.

Що було потім!..

Стояв похмурий імлістий ранок тієї пори, коли весна-красна ще не заволоділа світом. З обвислих хмар крапав дощ. На серці було журно, як і надворі. Холодні краплини вмивали обличчя, скогулювались по щоках великими сльозинками. Плакало небо. Плакали дерева. Плакали навіть вікна автобуса, котрим Юсаненко їхав з Житомира у Брест.

Олександр Юсаненко приїхав шукати Олександра Юсаненка. Син — батька. Ім'я батька — єдине, що змогла дати мати синові на пам'ять про свого чоловіка. Батько, що пропав безвісти у червні сорок першого, продовжував життя у своєму синові, якого ніколи не бачив.

Йшов та йшов дощ — уже другу добу підряд. А до майданчика, що перед Брестською фортецею, все під'їздили автобуси з жінками, чоловіками, дітьми. Їх теж кликала пам'ять. Стихав сміх, гамір, коли люди під тривожні звуки «Вставай, страна огромная» ступали у ворота-зірку. Олександр відчув, як у самого тілом пробіг колючий холодок. Наче струм його пронизав.

Звідси, від ось цієї тривожної пісні, від воріт-зірки, крізь які він ступав у минуле, починався іншим вимір його життя. Все ви-

падкове, дріб'язкове злинали, мов зів'яле осіннє листя з дерев, залишаючи суть. Суть життя на землі.

Батько жив, щоб жив він, син Олександр, щоб жила дочка Алла. І зробив для цього більше, ніж заплатив своїм життям. Якщо зробити більше взагалі можливо.

Олександр не знав — у фортеці, чи під стінами Брестського військкомату, чи на залізничному вокзалі зустрів капітан Юсаненко перший ранок війни. Син почав свій шлях у минуле з Брестської фортеці тому, що на тридцятий рік Перемоги одержали листа.

«Здрастуйте, шановна Маріє Василівно! Пишуть вам слідопити школи. Ми готуємось відкрити музей, у якому увічимо пам'ять полеглих у роки Великої Вітчизняної війни офіцерів і солдатів двадцять другої танкової дивізії Брестського з'єднання, а також їх сімей, розстріляних фашистами. Просимо прислати щось з Ваших особистих речей чи речей загиблого чоловіка, а також, якщо зможете, спогади про перші дні війни. Сподіваємося, що Ви приїдете до нас на відкриття музею, що відбудеться на День Перемоги».

Лист підписали слідопити Муховецької середньої школи. А річка Муховець омивала острови, на яких розмістились будівлі Брестської фортеці. Значить, це десь тут...

Листа від матусі діти сховали. Вони знали, що згадка про Брест вкорочувала її життя.

У музеї-фортеці Олександра найбільше вразили два експонати: фото і годинник. Втім, ні, і ота фотографія, і отой розтрощений Кіровський годинник були для нього не експонатами, а життям. Може, батьковим...

Фото з фашистських артівів: сірий красвид, чорні, зловісні фігури фашистських генералів на тлі передсвітанкової імлі. Там, за млою, Радянська земля, яка починається з Бреста. На Брест націлено тисячі гармат з поки що згатованим пекельним вогнем. Зготовлені танки, літаки. Націлені біноклі. Фашистські головорізи вже засукали рукава заплямованих кров'ю гімнастерок.

П'ятнадцять хвилин до першого пострілу...

П'ятнадцять хвилин до початку війни...

Чи відчував капітан Юсаненко, що жерла гармат націлені на нього. Мабуть, відчував. Писав же заступник політрука Григорій Дерев'яно з Бреста рідним додому: «Війна з Німеччиною буде обов'язково, не в цьому році, так через два-три-п'ять років, але вона буде...» Певно, відчував це і капітан... Його Аллочка мирно поспує і бачить сні, які можна побачити тільки в безхмарному дитинстві — останні мирні сні. Дружина тривожно прислухається, як ворухиться під серцем. І думає, що це обов'язково буде син, як і хотів Олександр. Вона назве його

Олександром. Мати — як кожна мати у світі, вимріє синові щасливу долю.

А він, Сашко... Його ще нема на світі.

І все це — за чверть години до початку війни.

Годинник... Власне, їх у музеї два: будильник і кишеньковий, Кіровського заводу. Потрощені, обпечені вогнем. На обох стрілки зупинились на чверті п'ятої ранку. «Рівно о 3 години 15 хвилин (4 години 15 хвилин за московським часом), — писав через багато років один з учасників нападу на Брест, — почався ураган, який пронісся над нашими головами з такою силою, яку ми не відчували ні до цього, ні за весь наступний хід війни. Цей гігантський концентрований вогняний шквал буквально сколихнув землю».

Плавилась залізо і цегла. Навіть земля плавилась. А годинники вже стояли, щоб потім не дати людству забути про четверту годину п'ятнадцять хвилин ранку двадцять другого червня сорок першого року.

У чий кімнаті розбито будильника, який того ранку так і не продзеленчав!.. З чий кишеньки вирвано вибухом «Кіровські»! Може, будильник відряхував останні хвилини миру в їхній, Юсаненків, тісній кімнатці у будинку, де жили червоноармійські командири... Може, то батькові «Кіровські»... Хто тепер скаже... Того ранку зупинились сотні сердець, не те що годинників.

Олександр довго не міг відвести погляду од страшних свідків першого дня війни...

А дощ не вщухав. Густі, набухливі хмари пливли низько, чіпляючись за гостре вістря обеліска-багнета. За ним — головний монумент Брестського меморіалу: воїн своїми грудьми захищає од вогню прапор. Йшов дощ, зі скронь бійця стікали по обличчю водяні струмки. Несподівано увімкнули освітлення. Червоні прожектори вихопили з вечорової мли велетенську зірку головного входу, бризнув червоний вогонь із підвалів зруйнованого Білого палацу, загорілися Холмські ворота, дихнуло полум'ям з колишнього червоноармійського клубу, в якому 22 червня мав відбутись огляд художньої самодіяльності. Заглуло, заревло над фортецею, ніби сотні ворожих літаків пішли в піке із смертоносним вантажем.

Грому війни, ні його перших, ні його останніх звуків Юсаненко-молодший ніколи не чув. Але він до болю чітко уявив, який шквал вогню й металу пронісся того ранку над головою його матері, що чекала появи на світ нової людини, чекала його, Сашка Юсаненка.

Що було далі!..

Що було далі!..

Війна вже йшла три години. Уже вмерли, кому судилося вмерти першим.

Уже навічно зупинились годин-

ники — у чийсь командирській квартирі і в чийсь кишені.

Уже горіли під прицільним ворожим вогнем танки і пальне в передмісті Бреста, де була наша двадцять друга танкова дивізія.

Уже повів капітан Кудрявцев у першу атаку батальйон сорок четвертого полку.

Де тоді був капітан Юсаненко!..

Олександр здригнувся: під червоним світлом прожекторів здавалось, що скронями бійця стікає кров. Може, як тоді, вранці двадцять другого, у батька...

Війна вже тривала четверту годину. Несподівано з'явився батько. Він був у пошматованій гімнастерці, чорний од порохової сажі, із забинтованою головою, простреленими грудьми!.. Хто зна. Він був живий — єдине, що зрозуміла тоді дружина, звиваючись під дикий гуркіт війни у передчасних пологових потугах. У згорячлому материнському мозку вкарбувалось: чоловік несе її у погріб уже зруйнованого будинку, а навкруг гуляє вогняна заметіль... Так було насправді чи їй примарилось, що так було!..

Гинули захисники Бреста уже не десятками, а сотнями. Уже на запліснявілих стінах погребу було написано багнетом безіменне «Умираємо, не зганьбивши» — цей напис знайдує мало не через чверть століття.

Уже спливала восьма ранку — четверта година війни, уже сонце намагалось пробити промінням димову завісу, що заступила того ранку всі західні кордони рідної країни.

Ось тоді у підвалі напівзруйнованого будинку народилось нове життя. Народився він, Олександр Олександрович Юсаненко. Народився, як слабенький... ні, як наймогутніший виклик, що мир робив — війні, життя — смерті...

Тепер Олександр Юсаненко стояв перед довгим рядом фортечних будівель, обпечених вогнем, і думав, що, може, у котрійсь з них він і народився...

Він не знав, що мати знайшла і прочитала листа слідопитів Муховецької школи. Довго плакала над ним. Їй хотілося поїхати у Брест... Їй треба було побувати у Бресті. Але роки... хвороби...

Вона взяла зошита і почала писати тремтячою рукою:

«Діти мої, мов сон, я згадую, як страшна стіна вогню й смерті упала на нас. Я лежала в погребі між пораненими бійцями, і о восьмій ранку народила сина. На моїй нозі — мертва бабуня, а збоку стогнав од болю боець».

З першим голосом немовляти я втратила свідомість.

Скільки часу минуло — не знаю. Отямилась від крику: «Німці!» Всі поранені, що були в погребі, почали прощатися один з одним. Зайшло кілька чужинців, побачили нас і зареготали. Потім почали виганяти нагору. Я підв'язала живіт закривавленим рушником, взяла на руки сина й дочку і притисла їх до грудей:

якщо вбиватимуть, то хай усіх разом. А вони перегочують, фотографують нас. Перевірили всі закутки, забрали поранених червоноармійців, а нас — жінок, дітей, старих — залишили.

Днів десять, а може, й більше, пролежала я в погребі. Не було там ні світла, ні води, ні їжі.

Потім нас переписали й погнали у приміщення Муховецької школи. Шукали серед нас дружин червоноармійських командирів.

Біля школи жила стара жінка, яка часто приносила мені й дітям то супу, то хліба, то молока. А потім каже: «Ти загинеш тут од голоду або вас усіх в'ють. Треба тікати. Я ось піду на хутір до дочки й попрошу її, аби взяла вас до себе на зиму».

Так я опинилась у селі в родині Пархомців — Олександра та його дружини Ганни. У сусідів переховувалась дружина політрука, яку звали Галею. Нас зареєстрували в управі, туди ми мусили щосуботи ходити відмічатись. Якось восени літній чоловік, який працював в управі, сказав мені, що п'ятого грудня нас розстріляють, тікайте, каже, з дітьми чим швидше.

Ми з Галею вирішили тікати. Сусіда взяв нас підвезти: буцімто їде на Волинь міяти хліб. У ніч на третє грудня ми рушили в дорогу. Шкода було прощатись з Пархомцями, але виходу не було.

Довго їхали. Зупинились погрітись у незнайомих людей. Скоро наш іздовий повернувся назад, а ми пішли в Ровно. Люди бачили нас і плакали нам услід.

Отак з горем пополам дісталась до своїх родичів у Баршивку. Як боролась за життя дітей — про це й сьогодні страшно згадувати...

Минули десятиліття. Син Олександр кінчив технікум, а після армії — будівельний інститут з відзнакою, дочка також інженер...

Лист залишився недописаним, його не одержали слідопити: серце сімдесятилітньої жінки заболіло, заплакало. Вона зім'яла й сховала аркуші подалі від себе, від дітей...

Прожектори вихоплюють з темряви чорні плити меморіалу. Імена, імена... Імена... Рядовий Воловик... Невідомий... Рядовий Ултимбаєв... Невідомий... Рядовий Юдін... Молодший лейтенант Яковлев... Останки 833 бійців і командирів поховані під цими безіменними плитами меморіалу, відоме ж тільки двісті одне прізвище. Може, десь там, серед невідомих, і капітан Юсаненко Олександр Харлампійович. Може, серед трьох з половиною тисяч невідомих воїнів, що наклали головою під стінами Бреста. Може, серед тих, чий останки ще колись знайдуть у руїнах. Може, ім'я його ще належить відкрити, щоб жило воно для сина Олександра, для внучки Іринки і для всіх, хто ще прийде на цю землю.

Дош так і не вшух. Та не обмілів і людський потік до меморіалу Брестської фортеці. Пам'ять кличе живих. Кличе життя. Ось до чорних плит меморіалу підійшли двоє: він у чорному костюмі, вона під зірчастого фатою, тупиться до його плеча. Молодята поклали палахкі троянди до плити з написом «Невідомий» і застигли в мовчанні.

Йшов тридцять перший рік миру.

ВІЗИТ ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРА ІНДІЇ

На запрошення Радянського уряду в Радянському Союзі з офіційним візитом перебувала Прем'єр-Міністр Республіки Індії Індіра Ганді. В Кремлі в дружній сердечній обстановці відбулися радянсько-індійські переговори на найвищому рівні, в яких взяли участь з радянської сторони: Генеральний секретар ЦК КПРС Л. І. Брежнев, член Політбюро ЦК КПРС, Голова Президії Верховної Ради СРСР М. В. Підгорний, член Політбюро ЦК КПРС, Голова Ради Міністрів СРСР О. М. Косигін, член Політбюро ЦК КПРС, міністр закордонних справ А. А. Громико. З індійської сторо-

ни — Прем'єр-Міністр Республіки Індії І. Ганді, міністр закордонних справ Я. Б. Чаван, державний міністр планування Ш. Гхош, посол Індії в СРСР І. К. Гуджарал. В результаті переговорів у Кремлі 11 червня відбулось підписання Декларації про дальший розвиток дружби і співробітництва між Радянським Союзом і Індією.

Декларацію підписали Генеральний секретар ЦК КПРС Л. І. Брежнев та Прем'єр-Міністр Індії Індіра Ганді.

На фото: під час переговорів.

Фото В. МУСАЕЛЬЯНА і В. ЄГОРОВА (ТАРС)

НА ПОРОЗІ НОВОГО ВРОЖАЮ

Група передових механізаторів сільського господарства Радянського Союзу, делегатів XXV з'їзду КПРС, серед яких і представники України двічі Герой Соціалістичної Праці О. В. Гіталов, Герой Соціалістичної Праці В. М. Воронін із Запоріжжя та О. І. Іванець з Миколаївщини, звернулись з листом до Генерального секретаря ЦК КПРС тов. Л. І. Брежнева, в якому діляться думками про те, як краще організувати роботу на жнивних першого року десятої п'ятиріччя, успішно виконати плани і зобов'язання по заготівлі сільськогосподарської продукції.

У відповіді на лист механізаторів Генеральний секретар ЦК КПРС тов. Л. І. Брежнев відзначає широкий державний підхід до розв'язання завдань, висунутих XXV з'їздом КПРС, гарячу турботу про долю врожаю. Високи зобов'язання, які взяли автори листа, — це хороший приклад того, як треба працювати для втілення в життя планів партії. Приклад передових механізаторів знайде підтримку всіх землеробів країни, сприятиме дальшому розвитку соціалістичного змагання серед трудівників села.

Тов. Л. І. Брежнев побажав усім сільським трудівникам великих успіхів, нових звершень.

ГОМІН КОЛГОСПНОГО ПОЛЯ

Микола РЯБОШАПКА,
голова колгоспу імені Кірова,
Герой Соціалістичної Праці.

Урожай-76, урожай першого року десятої п'ятиріччя... Його приметити — на польових станах і в транторних бригадах, де в чечанні вирішальної хвилини вишинувалася у повній бойовій готовності збиральна техніка. Протягом останніх років урожайність зернових культур на поливних землях нашого колгоспу становить щорічно з кожного гектара по 46—48 центнерів. З ранку до вечора над ланами колгоспу струмують тугі потоки штучного дощу. Майже кожен другий гектар сільськогосподарських угідь зрошують дощувальними установками. Одним з перших в області трудівники колгоспу почали використовувати дощувальні установки «Фрегат». Це дозволило підвищити урожайність більш як удвоє. Нині, одними з перших у республіці перевіряємо в ділі ще ефективніші установки «Дніпро» Херсонського комбайнового заводу. Кілька днів тому на полях колгоспу відбувся республіканський семінар на цю тему. Гадаю, він відкриє широку дорогу новій зрошувальній техніці.

Вже не один рік працюю головою колгоспу, і кожного літа, напередодні жнив, тамуя в собі одвічно знайоме хвилювання. У кожного врожаю — своя неповторність, свої індивідуальні приметити. Врожай першого року десятої п'ятиріччя ми зустрічаємо під благодатним впливом рішень XXV з'їзду КПРС, постанови ЦК КПРС «Про дальший розвиток спеціалізації і концентрації сільськогосподарського виробництва на базі міжколгоспної кооперації і агропромислової інтеграції». У кожному рядку цього важливого документа відчувається новий вияв послідовного і цілеспрямованого втілення в життя аграрної політики партії на сучасному етапі. Кожен комуніст, кожен працівник нашого колгоспу сприй-

має постанову ЦК КПРС як чітку й конкретну програму дій.

Узагальнюючи набутий досвід, ми розробили схему спеціалізації та кооперації виробництва. Кожен виробничий підрозділ колгоспу тісно пов'язаний з економічними інтересами інших господарств, усього району. Міцна економічна база дозволяє нам з максимальною ефективністю спеціалізуватися на зерно-овочевому та м'ясомолочному виробництві. Про один з цих напрямів роботи в десятий п'ятиріччя хочу розповісти окремо.

З нинішнього року внесено деякі корективи у сівоозміну. На 400 гектарах сільськогосподарських угідь, де раніше вирощували пшеницю, нині піднялися дружинні сходи нукурудзи. Це гарантована кормова база для великої фабрики бройлерів, будівництво якої розпочали наприкінці минулої п'ятиріччя. Продуктивність її — один мільйон двісті тисяч бройлерів на рік. Підприємство будується і видає водночас готову продукцію. Торік державі продано 274 тони пташиного м'яса, цього року продамо 550 тонн, а на повну проектну потужність вийдемо наприкінці п'ятиріччя.

Наливається колосом зерно. Впевнений, що зберемо врожай до останньої зернини. Ще раз перевірили кожен вузол збиральних машин і механізмів наші герої минулих жнив, серед яких назву Миколу Павловича Хайла та Володимира Володимировича Матишана, Володимира Миколайовича та Івана Івановича Гренів, Бориса Івановича Алксандрова.

У першій декаді липня розпочнемо нову битву за хліб-76. Гостинно просимо, товаришу врожай! Вознесенський район на Миколаївщині!

ХРОНІКА ПОДІЙ

Шахтарі Донбасу за весь майже шістдесятирічний період існування Радянської держави видобули шість мільярдів тонн «чорного золота». За цей час країна мала шістнадцять мільярдів тонн палива. Якщо перший вугільний мільярд видобували двадцять один рік, другий — вісім, а третій — чотири з половиною, то тепер, використовуючи стахановські методи праці, гірники добиваються дедалі більших успіхів і видають нагора цю кількість палива за півтора року.

Такого значного успіху досягнуто завдяки комплексній механізації та автоматизації виробничих процесів, технічному переобладнанню галузі, концентруванню гірничих робіт. Збільшено масштаби впровадження нової техніки і передової технології, діють сучасні комплекси, які дали змогу поєднати в один ланцюг виймання, навантаження і транспортування вугілля.

Бурхливими темпами розвивається видобуток вугілля економічним відкритим способом.

Як і по всій країні, в Донбасі широко розгорнуто соціалістичне змагання. Кожна бригада бореться за видобуток тисяч і більше тонн палива за добу. Його річний видобуток у нашій країні невдовзі сягне мільярда тонн.

У Політвидавї України вийшов у світ українською мовою п'ятий том промов і статей Генерального секретаря ЦК КПРС Л. І. Брежнєва «Ленінським курсом». До нього включено промови, доповіді і виступи товариша Л. І. Брежнєва, що відносяться до 1974—1976 років.

Доповіді і промови товариша Л. І. Брежнєва увібрали в себе весь величезний досвід творчої діяльності партії і народу по будівництву соціалізму і комунізму, вони з'єднують воедино найближчі практичні завдання і довгочасні цілі партії, збагачують і розвивають учення про арлій соціалізм.

Зміст збірника наочно відображає величезний вклад Генерального секретаря ЦК КПРС товариша Л. І. Брежнєва у роботу Центрального Комітету, Політбюро ЦК. Всєї нашої партії.

Праці, що увійшли в том, озброюють комуністів, усіх радянських людей розгорнутою програмою дій на сучасному етапі комуністичного будівництва.

Розвитку книговидавничої справи на Україні у десятій п'ятирічці був присвячений семінар-нарада секретарів партійних комітетів видавництва, поліграфічних підприємств і книготорговельних організацій. Доповідь зробив завідувачий сектором відділу пропаганди і агітації ЦК Компартії України Ю. П. Дяченко.

За минулу п'ятирічку на Україні вийшло майже 700 мільйонів примірників книг. 1975 року завершено видання українською мовою Повного зібрання творів В. І. Леніна. Масовими тиражами виходять тематичні збірники творів К. Маркса, Ф. Енгельса, В. І. Леніна, документи і матеріали XXV з'їзду КПРС і XXV з'їзду Компартії України, п'ятитомник промов і статей Генерального секретаря ЦК КПРС тов. Л. І. Брежнєва «Ленінським курсом».

На нараді-семінарі виступили завідувачий відділом пропаганди і агітації ЦК Компартії України Ю. Н. Сльченко, голова Держкомзаву УРСР А. Я. Пашенко.

Юрій ЗБАНАЦЬКИЙ, письменник Герой Радянського Союзу, член Радянського Комітету Захисту Миру

«Щоб зробити розрядку неборотною — ЗУПИНИТИ ГОНКУ ОЗБРОЄНЬ!»

Щоб швидше створити новий міжнародний економічний порядок — ЗУПИНИТИ ГОНКУ ОЗБРОЄНЬ!»

Щоб захистити мир і збудувати новий світ — ЗУПИНИТИ ГОНКУ ОЗБРОЄНЬ!»

Сьогодні ці слова з Відозви Всесвітньої Ради Миру — у серці кожного.

Коли чверть століття тому в Стокгольмі народилася славнозвісна Відозва про заборону атомної зброї, радянські люди негайно поставили під нею мільйони й мільйони підписів, а на всій планеті її підписали понад 500 мільйонів людей доброї волі. Людство висловило своє прагнення до миру, рішучість домогтися заборони зброї масового знищення, що могла б перетворити на попіл усе живе, і в першу чергу — ЛЮДИНУ, окрасу неповторної планети Земля.

Усі — і старші, хто пережив страхоття минулих воєн, і зовсім юні, хто лише починає свій життєвий шлях — добре знають, що таке війна, що таке масова загибель людей, руйнування міст і сіл, смертоносна радіоактивність, яка нищить життя ще довгий час опісля себе. Ніколи нові й нові покоління людей не перестануть махатися страхіть Хіросіми й Нагасакі. Якщо так звана звичайна зброя, потрапивши до рук озброєних гітлерівських головорізів, вчинила на землі небачене спустошення, винищила мільйони людей, то що ж здатні вчинити атомні й водневі бомби?

Люди доброї волі, прихильники миру знають і висою цінують іншу силу — силу розуму й палкого слова, що можуть бути сильнішими зброї та злочинницької злоби. Збирання підписів під Стокгольмською відозвою було першою всесвітньою акцією боротьби за мир, яка привела в рух мільйони й мільйони, незалежно від їхнього соціального становища, політичних поглядів і релігійних переконань. Вона збудила совість навіть багатьох досі байдужих до сьогодення й майбуття людства, стримала войовничий запал представників найбільш агресивних імперіалізму. І що особливо важливо — знайшла активну підтримку багатьох урядів і парламентів, передусім Радянського Союзу, інших соціалістичних країн.

Сьогодні рух прихильників миру має незмірно більші можливості. Завдяки послідовній миролюбній політиці країни Леніна, успішному здійсненню Програми миру, ухваленій XXIV з'їздом КПРС, відбулися важливі позитивні зрушення на світовій арені. Утвердженню нового клімату сприяє накреслена XXV з'їздом Комуністичної партії Радянського Союзу Програма дальшої боротьби за мир і міжнародну безпеку, свободу і незалежність народів.

Важлива роль в утвердженні миролюбного ідеалу належить прогресивній громадськості світу. Її активна діяльність сприяла укладенню важливих договорів і угод, серед них Договору про заборону випробувань ядерної зброї в атмосфері, у

космічному просторі і під водою. Успішно завершилася скликана з ініціативи СРСР, інших країн соціалістичної співдружності історична Народа з питань безпеки і співробітництва в Європі. Укладені важливі радянсько-американські угоди, що зменшують небезпеку виникнення війни. 28 травня у Москві й Вашингтоні Генеральний секретар ЦК КПРС Л. І. Брежнєв і Президент США Дж. Форд підписали Договір між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Сполученими Штатами Америки про підземні ядерні вибухи в мирних цілях, про підготовку якої сторони домовилися під час радянсько-американських зустрічей на найвищому рівні.

Події останнього часу заклали основу величній будови миру на землі, возрадували людство. Однак ми не можемо бути спокійними, дони в світі ще є впливові сили, які намагаються повернутися до «холодної війни». У США існує пентагонівський дух, спрямований на накопичення ядерної зброї, на витворення нових, ще грізніших її видів, підіймає голову реваншизм у Західній Німеччині. Одне те, що американський військовий бюджет, як і бюджети інших країн — учасниць НАТО, досяг рекордного рівня є незаперечним і яскравим до-

На фото (зліва направо): Трудинники Київського електротракторного заводу імені Січневого повстання 1918 року електрослюсар Євген Костянтинівич Бучин, майстер дільниці комсомолець Сергій Васильович Кулюк, начальник експлуатаційного цеху комуніст Віктор Сергійович Носик, майстер дільниці Ніна Степанівна Зінченко і електромонтер, ветеран Великої Вітчизняної війни комуніст Микола Петрович Мягков ставлять підписи під новою Стокгольмською відозвою.

Фото В. САМОХОЦЬКОГО (РАТАУ)

назом тому. Хто прагне жити в мирі, той не мислить мілітаристськими категоріями, не марить про створення надзброї.

Всесвітня Рада Миру у своїй Відозві підтримала ініціативу XXIX сесії Генеральної Асамблеї ООН про скликання Всесвітньої конференції по роззброєнню. За янайшвидше скликання цього форуму виступають майже всі країни світу, численні міжнародні й регіональні неурядові організації. Сьогодні треба ще з більшою силою й переконаністю підняти голос на захист миру, проти війни, проти подальших озброєнь, проти створення нових видів зброї.

Більш як тридцять років ми живемо в мирі, за цей час досягли небачених успіхів, встигли залікувати рани землі. Та чи можна загоїти рани у власних серцях притлумити біль пам'яті, тугу за матерями й батьками, за братами й сестрами, за тими, хто сьогодні міг жити на землі поруч з нами? Чи можуть бути спокійними юнаки й юнки, дівчата наша і ми, старші, хіба можемо бути спокійними за долю онуків, поми агресивні сили ноуть страхотливу зброю?

Ми, ветерани війни і праці, ніколи не забудемо тих днів, коли перетворювалися на попіл квітучі міста й села Росії та України, Білорусії й Прибалтики, коли у муках нанала вся Європа. Ми не забудемо кривавих днів і ночей. Усім нам і досі болять рани загиблих на війні, печуть пекельним вогнем у серцях печі Майданів і Освенцімів. Ми не байдужі до долі тієї японської дівчинки, яка так прагнула перемотати променевою хворобою, яка так вірила у своїх паперових журавлинів і все ж змушена була поділити страхотливу трагедію тисяч і тисяч своїх співвітчизників. Нам болять важким болем рани сотень тисяч в'єтнамців, які вийшли за краще вмерти, аби жила й квітла їхня земля. Нам болять серця за гноблених і принижених палестинських арабів, у яких імперіалісти та їхні сіоністські прислужники вкрали найдорожче — право на батьківщину.

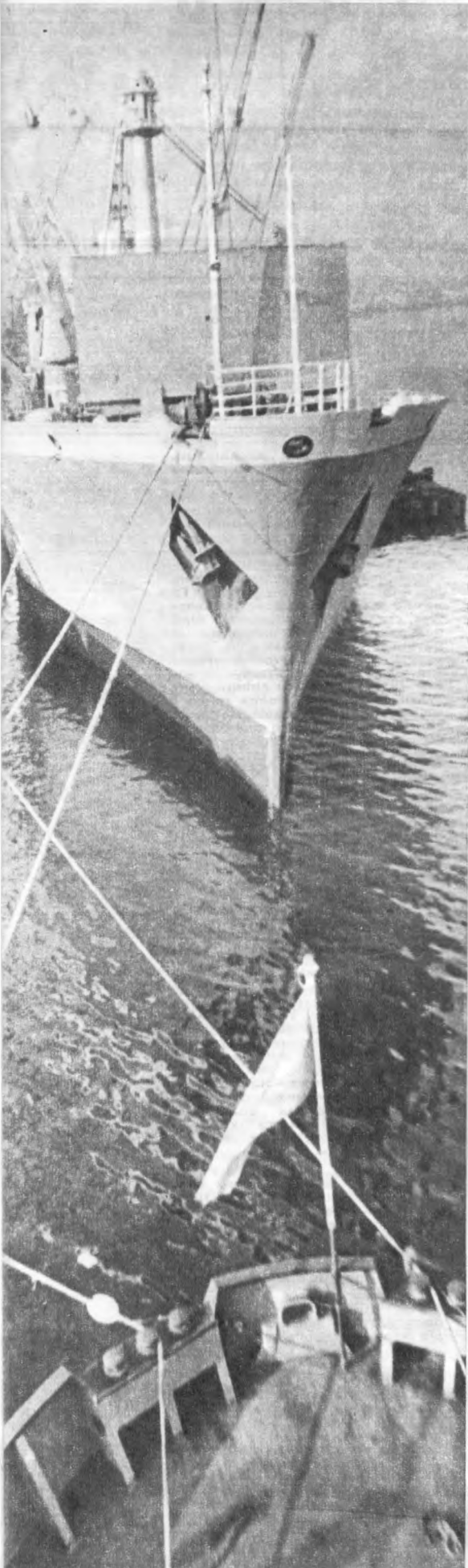
Ні, ми не можемо бути спокійними, стояти осторонь того, що коять чорні сили імперіалізму. На повну силу підіймаємо голос на захист соціального прогресу і миру, проти ядерних озброєнь, проти тих, хто марить новими війнами й агресіями.

«СПІЛЬНО боротися за заборону ядерної та всіх інших видів зброї масового знищення!»

СПІЛЬНО боротися за загальне й повне роззброєння!»

СПІЛЬНО боротися за янайшвидше скликання Всесвітньої конференції по роззброєнню!» Цими словами закінчується нова Стокгольмська відозва. До неї, як колись на полі бою з фашизмом шикувалися наші непереможні полки й дивізії, за поклоном серця, за величезним розумом могутніми колонами приєднуються мільйони й мільйони радянських людей — найвідданіших захисників Миру, Праці, Щастя, мільйони людей усього світу.

...А ЗАВТРА

У чорноморського теплоплава «Клим Ворошилов» заводна доля. 30 березня 1971 року, в пам'ятний день відкриття XXIV з'їзду КПРС, екіпаж прийняв його у херсонських суднобудівників. І вже через три з половиною року його ім'я стало відомим у країні: одними з перших на морському флоті «ворошиловці» рапортували про дострокове виконання п'ятирічного плану. А на кінець минулого року — три мільйони карбованців прибутку понад план. За досягнення найкращих показників у соціалістичному змаганні на честь XXV з'їзду КПРС колектив занесено до Книги трудової слави ВДНГ УРСР.

У складі найбільшого в світі судноплавного об'єднання — Чорноморського ордена Леніна морського пароплавства — чимало знаменитих суден. Та навіть серед них «Клим Ворошилов» сьогодні — зірка першої величини. Заклик «ворошиловців» — «Кожному рейсу — максимальну економічну ефективність!» підхопили вже сотні колективів суден радянського торговельного флоту. Патріотичний почин чорноморців схвалив Центральний Комітет Компартії України.

Моряки теплоплава взяли на озброєння всі перевірені часом

засоби підвищення ефективності праці — це й створило її оптимальний режим.

Вже п'ять років теплоплав ходить без заводського ремонту — факт, який ще недавно викликав би великий подив. Адже сучасне судно — це досить велике підприємство із складною машинною установкою, потужною електростанцією, розгалуженою системою життєзабезпечення. В умовах океану воно витримує значні перевантаження. Тут потрібні висока професійна підготовка, справжній новаторський підхід. Багато моряків досконало оволоділи двома-трьома професіями — токарів, слюсарів, зварників. Ремонтуючи судно своїми силами, вони заощаджують десятки тисяч карбованців. Причому багато робіт такі, які слід виконувати не у відкритому океані, а на судноремонтному заводі.

Коли підприємства країни почали впроваджувати щокінський метод, багатьом здавалось, що на флоті він не матиме застосування. Екіпаж сучасного судна настільки чіткий механізм, що здається — вийми одну деталь, і порушиться ритм.

І все ж передові колективи спробували працювати із скоро-

ченим штатом. Їх досвід виявився успішним. Зрозуміло, «ворошиловці» не могли проминути нововведення, яке давало відчутне підвищення продуктивності праці і велику економію. Впроваджуючи його, ретельно вивчили всі можливі варіанти. Деяким морякам довелося оволодіти суміжними професіями. Коли впевнились, що можна працювати із скороченим штатом, пішли в рейс без одного електрика й одного моториста. Згодом скоротили ще дві штатні одиниці.

Пошук, безупинний пошук... Так коротко можна охарактеризувати ту велику роботу, яку з першого дня ведуть капітан Віктор Бобін і його перший помічник Сергій Кувшинов.

Бобін плаває вже понад двадцять років. Довелося попрацювати і за кордоном — капітаном сомалійського порту. Звідси глибоке знання правил та звичаїв наших зарубіжних партнерів.

Майже стільки ж на флоті і Кувшинов. Він розуміє: щоб ефективно керувати судном, слід бути ще й хорошим економістом. Так Кувшинов, вже маючи вищу освіту, вступив до інституту народного господарства. Нині у нього два дипломи.

Теплоплав «Клим Ворошилов» у Іллічівському порту.

Серед нагороджених за видатні трудові успіхи моряків є й капітан теплоплава Віктор Іванович Бобін та перший помічник Сергій Семенович Кувшинов.

Старший механік Олександр Калеуш та моторист Віктор Романенко готуються до чергового рейсу.

В МОРЕ

Досвід і широка ерудиція допомагають керівникам судна відшукувати резерви й там, де, здається, шукати нічого.

Всім морякам відомо: лоцманські послуги в японських водах надто дорогі. Але що робити, коли навігаційні умови біля берегів Японії дуже складні? Врешті-решт безпека мореплавства над усе.

Капітан «Клима Ворошилова» ретельно вивчав райони плавання, проводив десятки занять з штурманами і матросами. І одного разу сказав: «Віднині будемо обходитися без лоцманів!» А це тисячі зекономлених золотих карбованців!

Таких прикладів творчої ініціативи, що ґрунтуються на глибоких знаннях і державному підході до справи, можна було б навести чимало.

У житті екіпажу обставини не раз складалися так, що морякам доводилося виявляти і велику винахідливість, і мужність. Ось хоч би й останній рейс. Він почався у Гвінеї, звідки теплоплав пішов на Кубу по цукор-сирець. Було це торік у грудні. Моряки одноставно вирішили: почати нову п'ятирічку по-ударному. По радіо викликали на соціалістичне змагання кубинських портовиків і так підготували судно до прийому

вантажів, так активно допомогли кубинським докерам, що 13.500 тонн цукру завантажили протягом двох діб. А це рекорд!

Вийшли в рейс достроково. В океані погода немовби вирішила випробувати моряків. Жорсткий шторм — доба, друга, третя. Напруга надзвичайна. І раптом в ефірі «SOS»: на голландському траулері «Зюйдерштад» зіпсувався двигун. Наблизились до судна, що потерпіло, допомогли. Згодом знову взяли курс на Одесу.

Здавалося б, можна перепочити. Та неспокійний екіпаж ще до прибуття в рідний порт викликав на змагання портовиків і залізничників. Вони не підвели, моряки також працювали відмінно. Судно вийшло в рейс на сорок годин раніше строку. Це — понад дві тисячі зекономлених карбованців.

...Пошта принесла свіжий номер газети «Моряк». У ньому — Указ про нагородження орденами і медалями трудівників моря. Серед них і «ворошиловці» — капітан В. І. Бобін, перший помічник капітана С. С. Кувшинов, третій механік А. В. Паламарчук. Заслужена нагорода.

...А завтра знову в море.

Микола ГУСАК

На вахті — наймолодший з судоводіїв штурман Валерій Аверихін.

Фото М. РИБАКА

БІЛОСНІЖНЕ ДИВО ПОЛІССЯ

Ніхто не знає, скільки часу хлопчечуться у затінку густого верболізу ця тихоплинна річечка. Нікому не відомо, хто перший назвав її Білою. Тільки по звивистому руслу можна здогадатись, що колись вона була досить глибокою і норвистою, а назву свою дістала від нам'янистого та білого дна. Люди дивувались небаченій красі, що відіривалась під водою, називали ці місця зачарованими. За перенозами, вода в Білці мала чудодійні властивості. Варто було в ній вкупатись, і м'язи наливались молодечою силою, а до літніх жінок поверталась юна врода.

З часом дно замулилось, потемніло. Почали забувати і легенду про білосніжне диво. Тільки назва річки нагадувала про те, що під мулом залишився білий намінь. Дослідники поліського краю вже давно висловлювали припущення, що надра правобережжя Тетерева, у який впадає Білка, багаті на корисні копалини. На цю думку наводили і вже відкриті поблизу Головинсько-Сліпчицьке та Лезниківське родовища декоративного граніту, слава про нього сягнула далеко за межі нашої країни. Ще 1929 року поліські майстри взяли активну участь у спорудженні Мавзолею В. І. Леніна. Тоді біля села Слобідки вони видобули гранітний моноліт вагою шістьдесят тонн. На ньому й викарбуване найдорожче для ножиної радянської людини слово «ЛЕНІН».

Видобуток на Поліссі лабрадоритом оздоблено усипальниці Георгія Димитрова і Хо Ши Міна, пам'ятники підкорювачам космосу в Женеві, метрополітени Москви, Києва, Ленінграда та багато інших споруд.

Теоретичні припущення вчених підтвердили працівники геолого-розвідальної експедиції ордена Леніна тресту «Київгеологія». Біля села Негребівки вони відкрили багате родовище білого мармуру, що здавна вважається одним з найкращих матеріалів для архітектурного оздоблення споруд, виготовлення пам'ятників, скульптур. За розрахунками геологів тут його залягає близько шістьдесяти мільйонів кубометрів. Понадди починаються з 25—30 метрів і сягають вглиб землі більш як на сто метрів.

На основі геологічних досліджень розпочато освоєння нового родовища. Колектив Соколовського кар'єроуправління тресту «Житомирнерудпром» було доручено збудувати кар'єр пробного видобутку мармуру. Півтора року механізатори створювали експериментальну базу, проклали шлях до підземних скарбів. Ім довелось виїняти з котлована понад 320 тисяч кубометрів гірської маси, перенести мільйони кубометрів води. Часто на перешкоді ставали піщані пливуні, підземні джерела, дощі. І все ж наполеглива праця увінчалася перемогою.

...З ранку до вечора величезна чаша кар'єра сповнена гуркотом екскаваторів, бульдозерів, перестуком пневматичних вибухних молотків, людським гомоном. У робітників піднесений настрій: видобуто перші сотні кубометрів мармуру! Білі брили його, наче спресований сніг, чітко виділяються на темно-сірому тлі.

— Багато довелось донести праці, перш ніж дістатись до цього скарбу.— наже екскаваторник Аркадій Федорович Врублевський.

У поліського мармуру велике майбутнє. За підрахунками науковців Всесоюзного науково-дослідного інституту нерудної промисловості, потреби тесано-полірованих плит з цього надзвичайно цінного матеріалу в нинішній п'ятирічці зростуть лише на Україні до півмільйона квадратних метрів на рік. Значний дефіцит мармуроподібного доломіту спостерігається в металургійній, хімічній, фарфоро-фаянсовій, електротехнічній та інших галузях промисловості.

— Тепер є можливість продовжити глибші дослідження, аби краще уявити перспективи розвитку нового виробництва,— розповідає директор Соколовського кар'єроуправління Микола Харитонович Михайлюк. — Вже перші кубометри видобутого мармуру засвідчили його високу якість. Проте навіть попередні дані дають досить підстав вважати це родовище унікальним. Воно простяглося на три кілометри в довжину і півкілометра в ширину. Білосніжний негребівський мармур за своєю фактурою не поступається перед найкращими світовими зразками. Де в чому навіть переважає їх. Наприклад, одним з найважливіших показників високої якості матеріалу є прозорість. Досі найкращим вважали скульптурний мармур, що видобувалось в італійських Альпах. Його прозорість настільки висока, що просвічуються пластинки товщиною три-чотири сантиметри. А наш мармур, як показали попередні дослідження, просвічується при товщині сім-вісім сантиметрів. Він приваблює багатоманітною кольоровою і відтінковою, яскравими відблисками кристаліків.

Крім високих художньо-декоративних, негребівський білий камінь має й інші цінні властивості. Зокрема, в його хімічному складі є значна кількість вугленистого магнію, — отож він може бути важливим компонентом підвищення якості сталі. Хіміки бачать в ньому чудовий матеріал для виробництва в'язучих і термоізоляційних елементів. А ще цей мармур можна використати як домішку у шихту при виготовленні скла тощо.

Освоєння Негребівського родовища відкриває великі перспективи. Колектив кар'єроуправління має створити відповідну базу для обробки мармуру. На замовлення житомирського Київського проєктного інституту промисловості будівельних матеріалів уже підготував проєктну документацію на спорудження гранітно-оброблявального заводу потужністю двісті тисяч квадратних метрів тесано-полірованих виробів. Половина з них виготовлятиметься з мармуру. Це буде найбільше підприємство галузі. Продукція йтиме на оздоблення унікальних споруд: палаців культури, меморіальних комплексів, приміщень театрів, станцій метрополітенів. Білосніжний поліський намінь даруватиме свою красу мільйонам людей.

Віктор БАШИНСЬКИЙ

НАЙДОРОГОЦІННІШИЙ С К А Р Б

Анатолій СТАСЬ,
делегат з'їзду

Нещодавно мені, як і всім делегатам VI Всесоюзного з'їзду письменників, було надіслано запитання: в роботі якої з комісій я маю намір взяти участь. Справа в тому, що з'їзд письменників СРСР планується провести дещо відмінно від попередніх форумів літераторів. Окрім пленарних засідань, на яких делегати від письменницьких організацій республік будуть разом, спільно обговорювати основні напрямки діяльності багатонаціональної письменницької сім'ї та визначитимуть шляхи дальшого розвитку й піднесення всіх жанрів радянської літератури, учасники з'їзду, залежно від творчих уподобань кожного, матимуть змогу всебічно обмінюватися думками під час роботи з'їздовських комісій. Це нове у самій організації, в самій «структурі» з'їзду в чомусь перегукується з тими невинними пошуками на ниві художнього розмаїття форм і творчих засобів, що їх веде сьогодні, щоденно збагачуючись, революційна за своїм духом і вічно молода радянська література.

Окрім проблем і завдань загальносоюзного літературного процесу делегати обговорюватимуть ряд важливих питань, що визначають творчі аспекти сьогодення: висвітлення у художній літературі тем робітничого класу і науково-технічного прогресу, формування комуністичної особистості, проблеми художнього відбиття історії революції, соціалістичного будівництва і Великої Вітчизняної війни, соціалістичний реалізм і всевітній літературний процес... Доповіди на комісіях, з якими виступатимуть відомі майстри слова, прозаїки, поети, критики, охоплюють широке коло життєвих, актуальних основ, які визначають ідейне багатство сучасної літератури, основ, що передбачають високу відповідальність митців перед народом, глибоке розуміння ними тих завдань, що їх поставлено перед письменниками XXV з'їздом Комуністичної партії Радянського Союзу.

В центрі уваги однієї з комісій Всесоюзного з'їзду буде всебічний творчий розгляд процесів взаємозбагачення літератур радянських народів. Цю розмову розпочне на засіданні комісії видатний український поет Микола Бажан. Взаємозбагачення літератур — найдорогоцінніше надбання наше, воно виявляється в повсякденній творчій роботі кожного радянського письменника. Процес цей глибокий і багатограний, він охоплює, звичайно, не тільки аспект перекладацької справи, як засобу пізнання життя, душі братнього народу.

Сьогодні, як і раніше, як і впродовж усієї історії радянської літератури, наші письменники і старшого, і молодшого покоління виступають щирими й невтопаними будівничими саме тих людських мостів, основою яких є моноліт партійності й інтернаціонального обов'язку, мостів, через які пролягають тисячі доріг від серця до серця. Прокладання мостів дружби й братерства! Цією благородною працею сповнений кожний день нашої української літератури, яка тут багато чим завдячує своїм безсмертним корифеям Тарасові Шевченку, Лесі Українці, Іванові Франку, Михайлу Коцюбинському, а з другого боку — продовжує славі традиції Павла Тичини, Максима Рильського, Володимира Сосюри, Андрія Малишка, втілюючись сьогодні у творах Олеса Гончара, Павла Загребельного, Вадима Собча, Петра Гуриненка, Леоніда Вишеславського, Івана Драча, Бориса Олійника, Ростислава Братуня, Івана Рядченка, Івана Гайдасика, Олеси Коломійця, Петра Осадчука, Віталія Петльованого, Олександра Сизоненка, Віталія Логвиненка. До перелічених можна додавати нові й нові імена. Це засвідчує сьогоденне розмаїття книг, випущених видавництвом «Радянський письменник», як прозових, так і поетичних, а також літературно-критичних, переважна більшість, так чи інак, у тому чи тому художньому розв'язанні, містить у собі пристрасну ідею непорушного братерства, великої шани до народів нашої Батьківщини, до всіх трудящих неосяжного світу, «Берег любові» Олеса Гончара сягає за далекі виднокраї життя, читач відчуває, бачить, розуміє, що письменницька любов і повага до людини зігрівала його героїв — радянських трудящих, як ласнаве південне сонце, і немає їй меж, як тому морю, що хвилює і вабить до себе, величне у своїй простоті й безмежності...

Тема дружби людей у багатонаціональній сім'ї народів СРСР — відповідальна і глибока, вона не терпить денаративності і штучності. Єдність і духовна спорідненість радянських народів міцніла й утверджувалася в громах битв громадянської війни, у горнилі трудових п'ятирічок, у згравах Великої Вітчизняної війни. Дружба міцніла в нелегкій праці, в години великих випробувань,

у напружених буднях трудового життя. Це тема суворой і прекрасної, і сяє вона лиш у промінні художньої правди. Саме нею освітлені кращі твори української радянської літератури, в яких постають пліч-о-пліч брати-трудівники, брати-воїни, брати-однодумці, сини різних народів. Це вони, друзі і побратими в робочій одежі, безжорстливо допомагають зводити греблі людям далекій зарубіжній країні в романі Антона Хижняка, це вони, почавши свій переможний шлях у Гончарових «Пропоросцях», йдуть по Європі визволителями і рятівниками мільйонів у творах Петра Гуриненка. Вони, зодягнені у форму радянських моряків-підводників, долають важку воду морських глибин у романі Віталія Логвиненка. Молоді й безстрашні, з партизанськими автоматами в руках, боронять українську землю від гітлерівців у творах Юрія Збанацького, в гурноті заводських цехів куять метал і гартують характери на сторінках книжок Юрія Бедзика. Це їхні прекрасні й такі людяні портрети змальовує у своїй повісті Євген Гуцало, це їхній біль утрат на війні носить в серці Петро Осадчук, звертаючись до братів-білорусів і до читачів із словами: «Раска — біль й любов». Вони постають із згарищ Хатини в поемі Миколи Нагнибиди. Це про них розповідають читачам Петро Северов і Станіслав Калінічев, Микола Омельченко і Григорій Поляннер, Василь Земляк і Віталій Коротич. У десятках книжок, виданих «Радянським письменником», іншими видавництвами України, полум'яно сяє незгасна зоря інтернаціоналізму — в ділах, вчинках і думках героїв.

Нещодавно «Радянський письменник» випустив у світ книжку М. Рильського «Мистецтво перекладу». В ній — не тільки зрустий таланту письменника-перекладача, ця книга, передусім — громадський портрет поета-інтернаціоналіста, мудрого діяча соціалістичної культури, який присвятив своє життя справі зміцнення дружби між народами. Останнім часом видавництво видрукувало цілу низку книжок, що засвідчують патріотичні, інтернаціоналістські позиції українських радянських літераторів, які працюють в галузі художньої критики, літературознавства, теорії літератури. Томики публіцистичних творів Ванди Василевської, Олександра Корнійчука, Петра Козланюка, Юрія Мельничука, Василя Козаченка, Олександра Левади сповнені пафосом спільної боротьби радянських трудящих за високі ідеали братерства, за ленінську правду. Колективний збірник «У сім'ї великій», який писали понад тридцять авторів, створений на матеріалах, що засвідчують духовну єдність радянських національних літератур. Цій же темі присвячена книжка М. Пивоварова «З літопису великого єднання», збірник творів М. Пригодія, М. Шамоти, М. Логвиненка.

Наш видавничий редакційний портфель, — як заведено називати видавниче господарство: рукописи, верстки майбутніх книжок, видання, що от-от мають з'явитися на світ, а також творчі пропозиції авторів і їхні задуми — усе це, немов у дзеркалі, відбиває творче, громадське, партійне кредо літераторів Радянської України. Наші прозаїки, поети, публіцисти, живописці, критики — це художники нового типу, художники-бійці, вони не в обороні, а у постійному наступі, вони не припиняють масованого вогню по гніздах зради, запродавства, антикомунізму, расизму, фашизму. Лише у видавництві «Радянський письменник» за останні роки вийшли у світ гострі виривальні твори у книгах «Проти фальшивих концепцій», «Людине поріддя», праці «Література правди і боротьби» О. Дяченка, «Нового прагнучи слова» І. Дорошенка, «Прогрес і світ прекрасного» Б. Бурака. Ворожа ідеологія, побудована на ненависті до людей праці, на расизмі, на страху перед нестримним поступом соціалізму, комуністичних ідей, ідеологія, що спілкується з терором і духовним розлітанням, рішуче і беззажорстливо викривається силою художньо-наукового слова Миколи Шамоти в його статтях, таких, як «Література і боротьба в сучасному світі», Бориса Бурая «Злиденність антикомунізму і література», в статтях Д. Затонського, Л. Єремєєва, С. Кирилюка, В. Микитаса, М. Дубини, в розвідках і дослідженнях багатьох інших авторів. У видавничій «Бібліотеці публіциста», у нижковій серії «Сучасний роман», у бібліотеці «Мужність», у поетичній бібліотеці «Братерство», у десятках, сотнях творів, що народжуються щороку на Україні й збагачують радянську літературу, чесно і пристрасно лунає голос митців, які утверджують високі ідеали пролетарської єдності, дружби народів, мирного поступу до комуністичного завтра.

ДЕНЬ МЕДИЧНОГО ПРАЦІВНИКА

Здоров'я радянської людини — неоціненний скарб нашої соціалістичної держави, її багатство. От чому партія й уряд такого важливого значення надають дальшому розширенню і адосконаленню системи охорони здоров'я. Це можна простежити на прикладі розвитку медицини на Львівщині.

За останні десять років на будівництво медичних закладів в області витрачено 23 мільйони карбованців. За цей період лікувальна мережа збільшилась майже на 5.000 місць, споруджено 24 амбулаторно-поліклінічні заклади.

Одним з головних завдань розвитку охорони здоров'я є наближення медичної допомоги до міського і сільського населення. Нині в центральних районних лікарнях створено від шести до дев'яти спеціалізованих відділень на 40—60 ліжок. Завдяки цьому поступово відпадає потреба у невеличких сільських дільничних лікарнях, і їх ре-

Герой Соціалістичної Праці Ірина Василівна Латик завідує гінекологічним відділенням третьої клінічної лікарні м. Львова. Свій досвід передає молоді, вона голова ради наставників, член партбюро лікарні.

Фото В. ПИЛИП'ЮНА

організовано в лікувальні амбулаторії.

Радісно відзначати, що благо родна праця людей у білих халатах високо оцінена партією та урядом. Так, завідувачій 3-м відділенням 3-ї лікарні м. Львова І. В. Латик присвоєно високе звання Героя Соціалістичної Праці, 145 медпрацівників нагороджено орденами й медалями СРСР, 21 лікар присвоєно почесне звання Героя Соціалістичної Праці, а 525 фахівців нагороджено значком «Відмінник охорони здоров'я».

На турботу Комуністичної партії і Радянського уряду медичні працівники Львівщини відповідають самовідданою працею, успішно виконують величезні завдання в галузі охорони здоров'я, які накреслив XXV з'їзд КПРС.

РІДКІСНА ПРОФЕСІЯ

Майстри з білогородського селища Жовтнева Готня — неперевершені умільці мурування цегельних димарів. Де тільки не зустрінеш цих з діда-прадіда мулярів, що працюють за нарядами Харківського будівельного управління «Південдомноремонт». Їхніми руками зведено димарі на підприємствах Донбасу й Уралу, Таганрога й Златоуста, Ленінграда й Львова, Каховки й Красноярска.

...Тривожний дзвінок у конторі «Південдомноремонт». Із Єнакіївського металургійного заводу просять терміново відремонтувати дев'яностометрового димаря. Кого послати? Вибір випав на бригаду готнянців, яку очолює Тимофій Олександрович Єльніков.

На пронизливому вітрі, високо над землею, коли в лице пашисть жар печі, а спина дубіє від морозу, мулярі-верхолази почали роботу. Вони знали, що від них залежав успіх усього підприємства. Кілька днів наполегливої праці — і димар аглофабрики «вилікувано».

Серед верхолазів були найдосвідченіші: Степан Андрійович Новиков, Панас Семенович Фоменко, Ілля Федорович Грицьков, батько й син Панас Трохимович і Микола Новикови. Та найбільше поздоровлень випало на адресу двадцятип'ятилітньої Ніни Струкової.

Слава про висотників-умільців з Жовтневої Готні сягнула за межі нашої країни. Група верхолазів під керівництвом виконробів Е. Грицькова та І. Попова виконувала термінові замовлення в Чехословаччині й заслужила там високу оцінку. Понад рік працював в Індії Іван Струков.

До речі, з муруванням димарів пов'язано трудову діяльність цілої династії — її глави Мамона Андрійовича Струкова, а також молодших представників цієї родини: Миколи, Ніни та Івана.

Рідкісна професія у цих людей.

Іван МАРІНІН

БАГАТОВИМІРНІСТЬ РЕАЛІЗМУ

Напередодні VI Всесоюзного з'їзду письменників наш кореспондент зустрівся з лауреатом Ленінської і Державних премій СРСР та УРСР Олесем Гончарем. У розмові, яка відбулася, йшлося про недавню поїздку Олесі Терентійовни до Італії, його участь у міжнародному літературному симпозиумі «Фонд Чіні».

В Італії є так званий «Фонд Чіні». Його мета — популяризувати твори письменників-класиків, зокрема російських. У центрі уваги світової громадськості вже були Ф. Достоєвський і Л. Толстой; тема останнього симпозиуму — «Гоголь і європейська культура». З доповіддю «Гоголь і Україна» на симпозиумі виступив Олеся Гончар. Наш кореспондент попросив Олесю Терентійовну відповісти на кілька запитань.

Смажіть, будь ласка, Олесю Терентійовну, чим пояснити такий інтерес до автора «Мертвих душ» і «Вечорів на хуторі біля Диканьки»?

Явище це закономірне. Саме тепер, в епоху науково-технічного прогресу, епоху роздумів над демонічними силами, добрими й злими, які дремають у наукових відкриттях, Гоголь розкривається нам у всій величчю. Адже великий російський письменник вмів зазирнути в саму суть явища, засобами художнього слова дати йому вичерпну характеристику, згустити барви так, що змальована картина, навіть при її фантастичності, ставала реальнішою від реальності. Письменники всього світу відчують потребу глибокого аналізу життя, філософського його осмислення, пошуку містких узагальнень.

Тим-то для сучасної літератури характерний відхід від одновимірного відтворення дійсності, і творчість Гоголя у цьому плані є неоціненною школою. Його реалізм глибокий і багатоплановий; поряд із точними побутовими деталями, природними ситуаціями — гротеск, фантазія, символіка. Згадайте хоча б «Шинель» — чи піднеслася б історія дрібного петербурзького чиновника до висоти світової трагедії наруги над людською душею, якби не елемент фантастики. У її зловісному світлі, ніби у відблисках божежі, набирають особливої багатозначності буденні явища тогочасної дійсності.

Вплив Гоголя на сучасну світову літературу зумовлений також її зверненням до народної творчості. Латино-американська так звана фольклорна проза, яка переживає свій розквіт, думається, несе на собі відбиток гоголівських традицій.

Олесю Терентійовну, трохи про зв'язи М. В. Гоголя з Україною.

Творчість Гоголя — це справжній золотий міст, який єднає наші народи і наші культури. Той фольклор, яким живилася творчість великого російського письменника — це, насамперед, українські пісні й легенди. З них виростили «Вечори на хуторі біля Диканьки», «Тарас Бульба». Гоголь цікавився навіть фольклорними виданнями, які вийшли у Львові, збірниками галицьких пісень. У Гоголя є дослідження, де він твердить, що ніякі історичні студії не зрівняються з пісенною історією — з розповіддю про себе самого народу. Відомо й те, що Гоголь мав намір посісти кафедру в Київському університеті й писати історію України.

Можливо, великий заряд любові до народної творчості М. В. Гоголь дістав від батька, українського письменника; обоє захоплювалися творчістю Котляревського.

Характерна деталь: діячі італійської культури, передаючи вітання з'їздові українських письменників, називали їх «духовними синами Гоголя».

Чи виправдовує це визначення наше письменство? Чия творчість, на вашу думку, найближче стоїть до гоголівських традицій?

Світло гоголівського генія лежить на всій нашій літературі, як і сила народності Кобзареві. Поетична проза, яку так яскраво представляв Гоголь, завжди була характерною для української літератури. Тонке відчуття настрою, розлитого в природі, інтерес до душевного світу людини, пісенність стилю — ці гоголівські риси притаманні й сучасній красній писемності. Найближче, на мою думку, підійшли до традицій великого російського письменника О. Довженко і Ю. Яновський. З молодшої генерації можна назвати В. Земляка — він уміло використовує химерні життєві ситуації, — із ще молодшої — М. Вінграновського, А. Колісниченка, В. Дрозда, Е. Гуцала, В. Яворівського...

Осмислюючи сучасний літературний процес з позицій М. В. Гоголя, мусиш із жалем констатувати: багато ще у нас заспокоєності, багато звички до якихось художніх прийомів, усталеності. Хотілося б більше заглибленості в письменницьких пошуках, більше творчих дерзав, притаманних Гоголю. Звичайно, смішно було б автоматично переносити в життя його демонологію, але для поглиблення реалістичного письма від творчого осмислення гоголівської символіки як способу виразити квінтесенцію реальності, гоголівської багатовимірності, масштабності творення характерів можна сподіватися багато плідного для нашої літератури. Життя складне й розмаїте; щоб відтворити його, потрібно весь час поповнювати і збагачувати арсенал художніх засобів.

Олесю Терентійовну, поділіться з читачами тижневика «Україна» враженнями від Італії.

Вона постала перед нами крізь призму роздумів про творчість і особистість Гоголя. Великий письменник багато мандрував, але, проходячи крізь країни, скрізь він був у полоні думок про батьківщину, заглиблений у свій душевний світ. І тільки Італія по-справжньому захопила Гоголя. Як хтось зауважив на симпозиумі, це, можливо, пояснюється його південним походженням: у небі Рима він побачив небо свого дитинства.

В Італії пам'ятають і шанують М. В. Гоголя. У Римі, на будинку, де він жив, встановлено меморіальну дошку, у приміщенні кафе, де письменник зустрічався із співвітчизниками, можна побачити його портрет.

Ефект присутності великого російського письменника відчувався у всій роботі симпозиуму: він прийшов до нас із свого часу, як завжди приходило до всіх поколінь і до всіх народів.

ФЕСТИВАЛЬ
ПОЕТІВ

Іван ДРАЧ
делегат VI з'їзду письменників СРСР

Іван Драч визначився у сучасному українському письменстві передусім як талановитий поет, хоч не чужі йому й перекладацькі, літературно-критичні та мінодраматургічні зацікавлення. Остання його поетична збірка «Корінь і крона» здобула високе визнання громадськості й відзначена Державною премією Української РСР імені Т. Г. Шевченка.

Для творчої манери І. Драча характерна філософська заглибленість у духовне буття сучасника, неабияка культурно-мистецька ерудиція, яскраве новаторство в царині версифікаційної техніки. Його поезія досить смілива, нерідко майже екстравагантна, однак це йде не від манірності, а від самотності художного світобачення, буяння щедрої поетичної уяви.

Пропонуємо увазі читача добірку його поезій.

Я ЧУЮ ПАРТІЮ МОЮ

Коли голодні і холодні,
Коли в нещадному бою
Звелись ми на краю безодні
В самої смерті на краю —
Я знаю Партію мою!

Коли в натхненні, дерзновенні
Вперед підносять руку Ленін —
Десницю правди впізнаю.
Вона ясних зірок сягає,
Вона на пульс віків лягає —
Я бачу Партію мою!

Коли життя моє світає,
Мов цвіт черемхи у маю,
І сонце крила розгортає
Над шалом літ, над дивом таєм —
Я ж працю в сонце розві'ю,
Я вірю в Партію мою!

Я — крапельина в океані
Здіймаю крила океанні
І недруга навідліг б'ю
В його вертке лице лисиче,
Коли вона до бою кличе —
Я чую Партію мою!

Коли уже весь світ на грані
В ракет осинному рою,
Й немає місця солов'ю,
Щоб вибухнути на світанні:
— Я зупиню цей світ на грані!
— Я Землю захищу своєю!

У солов'їному краю
Я чую Партію мою,
Я вірю в Партію мою!..

ТАЄМНИЦЯ

Був похорон. Були промови.
Був холод склеплених повік.
В труні без мови і обмови
Лежав відомий чоловік.

На марах ще сосновий човен
Чекав підземної плавби —
На дні таємних улоговин
Уже розсунулись гроби.

Тужила зридано дружина.
Сини-вернигори були.
Машини на гарячих шинах
Сніг, мов копитами, гребли.

Оркестр стужив чоло гаряче.
Вуста торкалися чола.
Земля чигала вже, неначе
Крило підбитого орла.

І тут у злагожденій тиші,
У церемоній строгий план,
Коли й сніжинок шерхит дише
Непевністю усіх пошан,

Прийшла у строгому одінні
Жіноча постать в мить гірку,
Легка й прозоріша від тіні,
По тім рипучому сніжку.

Вуалі спаленим малюнком
Вся нахилилась до чола —
І раптом мертвому цілунком
Запеклі губи обпекла.

Здивовано здригнулись люди,
Перезирнулись — хто-куди.
Бив барабан себе у груди —
Йди, таємнице, йди вже, йди!

Вона ж, як в траурі тополя,
Стояла викликом для всіх —
Його любов? пригода? доля? —
Ловила в рукавички сніг.

Його розвергана темниця
За ним вже простягала дно.
Стояла жінка-таємниця
З життям запеклим заодно.

У мить оманну, мить гортанну
День ледь фіалками запах,
А сніг летів і вже не танув
На одцілованих губах...

НАД МАЛЮНКАМИ
ВЕСТЕРФЕЛЬДА (1651 р.)

Коли град Київ тимчасово
З військами залишив Богдан,
Серпневий день гримів грозово.
Горіли вишні. Цвів катран.

В садах пилюкою сивіло.
Списи кидало сонце з хмар.
Із князем Яном Радзивілом
Приїхав був один маляр.

Абрамом ваном Вестерфельдом
Він звався — цей придворний зух,
Що проміняв голландську Шельду
На свист дніпровських завірюх.

Поміж кривавим людоломом,
Між вічних київських заграв
Ходив Абрам собі з альбомом
І нам Софію малював.

Часи трошили все, місили,
Загарбник мав самі синці.
Та майстер нам простяг з могили
Свої жовтаві папірці.

Лишилось в копіях з альбому
Це старовинне ремесло,
Шо з тих часів іде додому,
Неначе вдома й не було.

Яка ж Софія розвалюха
У вестерфельдівських штрихах —
Бур'ян буяє в її вухах,
І горді плечі в лопухах!

І ходять зайти товстозаді,
А поруч злидні — прохачі,
А на потрійній на аркаді
Лиш пугач путькає вночі.

Іде каліка-просторіка,
Біжить жебрак за паном вслід,
А двоє в закутку очікують —
Ген в казанку кипить обід.

Он сагайдак у мосціпані,
Що на схизматів погляда.
Софія ж як суцільна рана,
Як закривавлена біда!

Он з палогою за хлопчиськом
Біжить стара якась мара.
Як все далеко! Як все близько!
А ластівка все не вмира —

Щебечуть зграї ластів'їні
Над мародерство і пиху,
Що все ж підвестись Україні
На тім кривавому шляху.

А час все рамою обрामить
На тлі софіївських заграв —
Ти Радзівілів в'їзд, Абраме,
А не від'їзд замалював.

Коли Богдан грізніше грому
Впав на загарбницькі полки,
Губилися листки з альбому,
І нам лишилися ці листки.

КАМ'ЯНА ХВОРОБА

Місяць мчить у чалмі
На турецький кордон.
Серце в дивнім ярмі:
Ферлямпікс. Халцедон.
Там, де яшма шовкова
Гріє ніжний свій бік,
Де в обіймах гріховних
Возлежить сердолік.
Сердоліку мій вражий,
Серця хижий полон —
Халцедон мій оранжевий,

рий мій обертон.
Напосівся на душу
Невблаганний мій кат —
Розмальований дужно
Холодний агат.
Зеленавий, прозорий,
Зимовий мій лід,
Я Нефертіті зманив би
Цей ядучий нефрит.
І бузковим туманом
Затуманює хист
Цей амебний, оманний,
Цей хисткий аметист.
Понад морем в тумані
Йде одна із дівчат.
Губи в неї омани,
Кам'яний на них чад.
Я за нею простую,
Та не світять мені
Дні із яшми густої,
Ферлямпікові дні.
Буду йти так і йти
Аж до річечки Стікс,
Може, зможу знайти
Золотий ферлямпікс,
Ферлямпікс забудьта,
Кам'яний напісон,
Камінь мого життя —
Головний халцедон...

БІЛІ ВІРШІ

Троянда білі пелюстки
Ронить на білий папір.
Хто білішого вірша напише?

II

Отака біла-біла хата
Серед білого-білого швиту,
Біла фата, як біла вата
На ранах білого світу,
А юна — таку б і сам бог засватав,
Бог з Атомного Завіту...

III

Бай, бай, вояже! Нумо, геть його!
Літак вправ з туги на коліна.
Білоберезе Шереметьєво —
І білоstinна Україна...

МАТИ ТРОЯНД

Негарна, негарна, негарна.
Не просто негарна вона.
А й в рухах тяжка, незугарна...
Та доля її не згина.

Бреде крізь алею поживклу
І тулить дитям до грудей
Щербату зубату ножовку
І шифер на шифер кладе

На клумбі оцій, де троянди
Принишло чекають зими.
Вона їх, як мати, доглянути
Зуміє диханням самим

І тирсою все обтушкує,
Дошки прицьв'яшкує міцні —
І що ті морози дошкульні,
І що ті вітри крижані!

Не буде їй хлопець сопіти
В кіно, де на сміх і на гріх
Бріжжіти всі, Лолобріджіди
Звиваються в корчах своїх.

Зманивши на ризького кухоль,
Очіма її не вщипне
Чувак перебірливий — кухар,
Лиш гляне — і геть одсахне!

Всі сльози вона передусить
І бавитиме малюків
Сестри, що їй не осоружні —
Солодкі такі, ледь гіркі.

А вранці, коли ще сіртиме,
Я на роботу спішать цигарки,
Вона у зятятому ритмі
Пилятиме знову дошки,

З трояндами знову своїми,
Що б'ють страпаками крізь ґрунт...
О мужносте! Як твоє ім'я —
Хіба ти принишла не тут?!

Хто? Де? Як? Дивами якими
Природі потрощить кістки,
Щоб дні їй не билась гіркими,
Щоб сонце їй йшло до руки?!

Весною ж — яке все доглянутье,
Квітник палахкоче ж який!..

...Які ж пишногубі троянди!
Колючі ж які колючі!..

ПАМ'ЯТІ ВАСИЛЯ ШУКШИНА

Як я плачу за ним,
За Василем Шукшином,
Третю вже ніч — не до сну,
В поїзді, може, засну.
А я ж його — ні, ні, ні,
Колеса б'ють навсіні,
Бачив чи раз чи два,
Розколюєтся — страх — голова.
На землі на одній з ним я жив,
Ні на крихточку не дружив,
Жив віддалено звіддала,
А яка ж порожня земля —
Не кому-небудь, а мені
Сконцентрована в Шукшині!
Чим він взяв так за душу мене,
Чом цей поїзд гримить, не засне
Весь в розмовах навкіл Василя?
Ці примовклі російські поля
За вікном — не за серцем стоять!
Люди курять все — люди не сплять
Чим він взяв їх — дихнув упритул?
А коліс одчайдушний розгул
Б'є у груди землі — так, так, так —
У настирливості атак...
Рвуто сорочку на грудях мости:
— Він до правди був ближче, ніж ти!
І я плачу в собі за ним
За Василем Шукшином!..
Нервів клекіт. Естафета сльози.
І стоїть він, як серце грози.
І очищує громом — є такі, є...
Так зридається серце моє...

МАЛИШКОВІ ДОРОГИ

Спогади належать до одного з найвагоміших жанрів біографічної документалістики, здатної глибше, рельєфніше виокремити своєрідність, неповторність особистості поета у його різноманітній діяльності, у зв'язках, творчих пориваннях. Ф. Шіллер підкреслював, що мемуаристина має свої принади: вона багата змістом, невимушена формою. Тож читач з особливим інтересом візьме до рук книжку спогадів «Малишківі дороги», де вже з першої сторінки відкривається плін неспокійного, бурхливого життя поета, сповненого радощів і тривоги, чистого і яскравого горіння за високі ідеали соціалістичного суспільства.

У книжці вміщено мемуари П. Тичини, О. Прокоф'єва, В. Закрутіна, П. Бровки, П. Крученюка, А. Кулешова, М. Танка, С. Шавли, П. Воронька, В. Большана, А. Іщука та багатьох інших. І кожен спогад — то своєрідний мистецький штрих до літературного портрета одного з найдзвініших, найпоетичніших солов'їв української радянської поезії, видатного громадського діяча Андрія Малишківа.

Кожному оповідачеві властиві свій стиль, свої ресурси фантазії, колориту, образного мовлення. Але всі розповіді об'єднують прагнення донести до нащадків янайбережливіше, янайповніше живий, чарівливий образ високо талановитого поета.

Шанобливістю, визнанням високого таланту А. С. Малишківа сповнені нотатки М. Рильського. Насамперед, тут акцентується увага на партійній принциповості, патріотичних мотивах творчості поета, на тому, що він один з найкращих співаків дружби між народами СРСР, між всіма народами світу. Автор сплиняється на фантах художньої майстерності поета, окремих влучних, колоритних образах, поетичному синтаксисі, відзначає метричне й ритмічне багатство його творів. Говорить він і про глибокі філософські роздуми, узагальнення, органічність сатиричних струменів, особливо помітних в останніх збірках.

Щира, багатолітня дружба зв'язувала А. Малишківа з російськими літераторами О. Твардовським, О. Фадєєвим, О. Прокоф'євим та іншими. Про свого побратима по перу, зокрема, діляться спогадами М. Тихонов та М. Грибачов. Вони вказують на соціальну значимість творчості українського поета, на її популярність в СРСР, наголосують на музичності, барвистості його мови в передачі найтонших, найрізноманітніших почуттів і явищ життя.

Ось спогади Олеса Гончара. Це неабиякий взірць мемуаристики. О. Гончар тяжіє до афористичності, образних дефініцій. Тому А. Малишківо, за його визначеннями, «людина з святинями в душі», «поет Шевченкового кореня», «сурмач», «співець життя, молодості, любові», має «неповторної дзвінності голос», «нев'янучу красу своїх пісень»... Як правило, рядки спогадів прагнуть схопити сутність Малишківського життя, його вузлові, вирішальні моменти, відтінки. «Одні, — роздумує О. Гончар, — зникають з життя тому, що їх просто руйнують хвороби, други ж згорають, як бійці в атаках, падають спалені на тяжких безнастанних вогнях своєї праці і творчості... Людина полум'яного темпераменту, творчого шаленства, він згорів доско, упав на півшляху, полишивши нам золоті розсипи своїх поезій...»

У багатьох творах Андрія Малишківа прототипом чудових образів жінок стала його мати Івга Остапівна. Здається, без розповіді про неї не можна достеменно уявити й самого поета. О. Гончар спогадує поетову матір як лагідну, моторну жінку з ясним обличчям, з ласковою, співучою мовою, вбрану у вишивану сорочку, наче на свято. Саме від матері та родинного оточення, на думку мемуариста, Малишківі передалися глибинне відчуття пісні, взагалі фольклорних джерел. «Малишківо, як мені здається, — лише автор спогадів, — зумів осягнути саму душу народної поезії, внутрішні закони її розвитку, і тому народнописана основа в його творчості не стилізація, не орнаментика, то його власне поетичне мислення, органічна поетова образність, що зливається з художнім розливом образності народної».

Серед жанрової розмаїтості мемуарів є й такі, що занебавалися у віршах. Це дитячі «Пам'яті побратимів» Миколи Нагнибди. У першій частині поетичне осмислення добрих справ митця, його квітучого таланту символізуються через поетові човни під яворами. В другій частині йдеться про відгомін нев'янучої, вічно живої творчості митця в народному серці. Все це нерідко переплітається з роздумами над долею творчої спадщини А. Малишківа, взагалі над долею митців.

На увагу заслуговують нотатки літературознавця Ю. С. Кобилецького. Уважний погляд дослідника літератури простежив зв'язки Малишківської творчості з життям, з фольклором. Такий різновид мемуаристики дозволяє глибше осягнути самобутність поетичного слова, створює в читача, так би мовити, чималий оперативний простір для осмислення творчих здобуттів визначного майстра слова.

Про незвичайну любов до пісні, тонке її відчуття, про музичні здібності поета йдеться в спогадах композитора П. Майбороди. Про працю Андрія Малишківа над перекладами творів інших поетів, ставлення до слова, до передачі його ледь відчутних ароматів йдеться в нотатках О. Ющенка, С. Вігучина та інших авторів. Спогади В. Шеця кристалізувалися в двох новелах — альпійській та дніпровській.

У стислому огляді нижни неможливо хоча б частково вичерпати коло питань, яких торкаються мемуаристи. Тут і становлення А. С. Малишківа як митця, перебування на фронті Великої Вітчизняної війни, історія написання поем «Прометей», «Полонянка», взаємини з друзями, товаришами, систематичне студіювання навколишньої природи і глибше знання її, спостережливість тощо. Книга мемуарів «Малишківі дороги» вийшла місткою й цікавою.

Віталій СВЯТОВЕЦЬ

«Малишківі дороги». Спогади про Андрія Малишківа. К. «Дніпро». 1975 р.

Маялюнок П. КОСТЮЧЕНКА

ОПОВІДАННЯ

Ліс уже викупаний у золотих медах. Срібна павутина зависла від дерева до дерева, розкинуто сіті на бабине літо — не вирватись йому звідси, а так і занідіти отут, ввійти в землю з дощами, всякнуті у джерела, всотатись у сік дерев і трави, щоб через рік з'явитися знову.

Натомлений, напрацьований за літо пришерхлий ліс таки завмирає. Лише біля самої мурашачої кучугури зустрінеш сонливого комарика, що протяхтіював за тепла, а тепер відробля свої маленькі повинності перед мурашиною громадою. Під дичками качаються скоцюрблені їжачки — може, якраз настрикнеться якась яблучко.

Але основні маршрути лісового звіря уже закриті, цупко перетягнуті міцною осінньою павутиною.

Шпаркенький сіверко насмикує з Білорусії прохолоди, і Василина не скидає з пліч ошатного кептаря, обмаєного по краях зеленими та червоними хрестиками.

Цілоденна веремія, морок дрібних словесних перестрілок, надокучливих «підганянь» та нагадувань, гонитви машиною по дорозі ліс—їдальня—ліс уже позаду. Вона, нарешті, може вивільнити свою душу і для настрою. Тішилася тому, бо за день засмикалася до краю, вимоталася, навіть кілька разів ревно нарікнула на Деміда: хоч би за день попередив, або вранці зателефонував, що приїжджають ці німці, то не запарювалася би вона отак із своїми дівчатами-кухарками.

НЕЗАБУДЬ-ЗІМЛЯ

Вона здавна звикла робити усе спокійно, любила за тією роботою дослухатись до себе самої та до людських балачок. У ній так і залишилася (Василина свідомо не спекується цього, бо воно надто сутне у її характері) професійна звичка хутірської весільної куховарки: за кілька днів до весілля киплять опецькувати казани та горщики, над якими починається затяжне, обдумане до дрібниць, чаклування, щоб потім усе це щедро вихлопнулося на широкі, обсажені підхмельними гостями, столи.

А так... зателефонував Демид уже після обіду:

— Маєш, Васирино, нагоду згадувати мене аж до самого вечора! — Вона одразу відчула, що жарт цей напускний і короткий смішок удаваний. «Каже — і буряковіє», подумала вона. — Щойно передали з Києва: до нас заїдуть німці-атомники із станції «Норд». Придумай якийсь поліський підвечірок... Ну, щоб по-нашому було. Я йду зустрічати їх, потім покажу станцію, а ти... згадай мене, згадай на всі лади...

Ці кухонні, як вона казала, «алярми» для неї не першина, але завжди в неї було кілька днів на всілякі кулінарні витребеньки, що мали б засвідчувати перед іноземцями та своїми гостями відому українську гостинність. Сьогодні ж Демид заскочив її надто зненацька, і вона геть вимоталася і затуркалася, поки сонце сіло на верхів'я сосен.

Їй хотілося не стільки здивувати своєю винахідливістю німців (зрештою, вони приїхали побачити атомну станцію, яку будують тут, на Поліссі, а не підвечірок). Їй найбільше баглося, щоб здивувався дружининий вигадливості саме він, Демид. Тому й вибрала цей дубовий гайочок, під дебелими нелінями, вивезла сюди кілька столів, обладнала з дівчатами капище для багаття, домашніми килимками заслала селянські ослони, що збереглися лише в дядька Михайла Далекозорого про весільний випадок.

Усе вже було готове для прийому гостей. Дівчата-кухарки закінчували настрикувати на виткі шампури молоду, що аж рипіла від гострого соку, баранину. Василина ще раз оглянула столи та лавці, відійшла поодаль (до тої галлявини, куди мали під'їхати машини з гостями), подивилася, як виглядає місце гостювання із тієї точки, з якої його й побачать не лише приїжджі, а й... наші... Демид... Усе наче й незвично, і гарно. Вона заплущила очі, відчула хистку темінь, крізь яку такі просочувалася яскрава пляма західного сонця, потім раптово розплющила їх, щоб побачити місцину свіжим оком, але з того нічого не вийшло, бо образ баченого астиг осісти в пам'яті. Вона його бачила і тоді, коли заплущила очі

Проте Василина відчула, що все це бути кращим. А як може — то й мусить більша прикраса — це, певна річ, ліс і прижухла травичка, подекуди притручена дубовим листям. Та ще волога джерела струмком, що жебонить на камінні. Власне, є ліс, як поняття, бо докола — дерева і тиша, хрипуватий, вже осінній, перегук птахів, але не вистачає якихось конкретних згустків, приметних деталей, крізь які побачився б увесь образ лісу, його громіздка і беззахисна істота.

Після козотких роздумів, Василина чисто інтуїтивно, дійшла висновку: бракує маленького, затишеного, зовсім ненав'язливого, вишукано шляхетного нагадування про ліс... на столі...

Ні про яку японську ікебану вона ніколи не чула (про це довідається десь через годину), їй просто кортіло прикрасити стіл. Влітку вона б одразу майнула в триденські квітники, але вже була осінь, докола стояв ліс, а маленька стрілка наручного годинника уже починала підпірати «сімку» знизу, а Демид обіцяв на сьому бути тут.

Василина підхопила плетений козубок і пішла вздовж ріачака, що потихеньку жебонів серед лісової тиші аж до Горині, а з нею кудись так далеко, що Василина й не знає.

Вона ніби просто йшла вздовж струмка, а проте її метке жіноче око чіпко пострілювало вусібіч, хапалося за осінню лісову дивину, вилловлювало її серед звичного й простого. А в козубок тим часом клала то дубову гіллячку з неопалими жолудями, то віхтик долину, то гандрабату гіллячку рай-дерева — червону, як гусяча лапка, то м'який, лоскитливий кущик ковили і ще невивахлого дерев'я, нехворощі, китчички горобини і свербивусу, просто дубові листки із зеленими бордавками на них (колись вона робила з них чорнило, ще як ходила до школи), дивакуваті виглядцювані дощами глід і терен.

Непомітно вона збігла аж до Горині, де, біля самісноїкої втоки струмка, зоддалік світилася дивовижна крейдяна гора, яку бачила ще в дитинстві, коли їх водила сюди вже покійна вчителька географії.

Василина зиркнула на годинник, — пора вертатись, але біля самої підосви гори, мов на розтрушеному кимсь борошні, красувались політньому ошатні, ще непритлумлені холодами квіточки. Вони росли при самій землі і нагадували щойно викинуті з багаття жарини, які роздмухував низовий горинський вітер. Аж червоні тині падали від них на білу землю.

Вона хутенько насмикала їх у величеський букетик, спустилася до річки обмити забілені в крейду чобітки, коли наступила на якусь невеличку, глибоко з'їдчену іржею сквороду чи таяцю. Хотіла тусонуті її ногою, та вмить передумала, усміхнулася від здогаду («о, знадобиться, насиплю жолудів, горобини, листків... знадобиться»), вимила в Горині цю іржаву знахідку, витерла піском, знову вимила, накрила нею козубок і заквапилася до «стійбища».

Гостей ще не було, і Василина заходилася чаклувати над букетиками. У поляв'яних горщиках раптом оживав цілий закуток природи, або якийсь навдивовижу затишний, інтимний, як опівнічний шепіт, сплеск осені з червоною цяткою горобини чи тьмяною зіницею терну. Вона тішилася цими букетиками, оглядала їх звіддалік і зблизька, щоб вправно переінакшувала, розмішуючи кольорову цятку то скраю, то десь внизу...

Молоденька ошатна куховарка Катря червоними, набряклыми руками бралася в боки, перехиляла сюди-туди маленьку, пухнасту голівку і мовила обережно:

— Якось незвично: сухі патицки, сухий полін... Якби літні квітки та в кришталеву вазу... Це ж німці... потім казатимуть, що ми бідні... Але дівчата самі, Васирино Йосипівно, ви ж відповідаєте...

— Нічо-нічо, Катрису, молодим одна краса — яскрава, а нам — хай така. — І примощувала серед столу випарену окропом таяцю, знайдену біля річки. Начеб і недбало, але в тій недбалості була своя прихована доречність: розкидала по ній червонючі квіточки з-під крейдяної гори, вкинула ще кілька грушевих листків, схожих на мідні, забризкані патиною та синячим окисом, давні монети, обвила таяцю пасмом хмелю, притулила скраєчку білий

нь березової кори, а навпоперек прошироку осочину. Аж сама зачудувалася: був маленький, милий прообраз і дядної гори, і Горині — он вона — осочина, і ще чогось незрозумілого, але щемко-тривожного й святого — може, навіть осінньої України...

Німців приїхало троє. Два — то зразу видно, що німці, — сухорляві, блідуваті, сталеві, з русаво-попелястим волоссям. Третій не дуже й скидається на німця...

Так собі подумала Василина, коли гості з господарями помили руки і, нарешті, всілися за столи. Тепер вона могла розглянути їх достеменніше.

Демид був у доброму гуморі... Старший групи — Гюнтер Шьонкнехт — знав не лише російську мову, а, як виявилось чи не на самому початку зустрічі, і розмовну українську (вивчив її, коли разом із своїми полоненими співвітчизниками будував асфальтову магістраль десь між Харковом і Запоріжжям). Виявилось це випадково, коли Маланка Патурнак на порозі атомної вручила гостям хліб-сілі на вишитою рушникові, і Гюнтер, якусь мить подумавши, поцілував хлібину, і сказав майже без акценту:

— Дякую... за... гостинність... Дуже дякую вам, жінко...

Ім не потрібен був перекладач, а отже — затяжні, штучні паузи під час спілкування, що втішило Демиду, який чомусь тут-таки пригадав (таке буває лише під настрій) кілька шкільних німецьких фраз — такий химерний російсько-українсько-німецький салат породжував невимушений, без будь-якого офіціозу, гумор і серед німців (наймолодший Ганс — Гюнтерів син, що повертається до НДР після стажування у Чорнобилі на новому блоці атомки, Пауль — науковець, що працює над дисертацією про захист навколишнього середовища). Якби гості не запрагли відвідати реакторне відділення, прибули б у ліс набагато раніше. Та все наче було добре, полишило в Демидовій душі приємний, приятний настрій. Навіть почуття вини перед Василиною поволі розсмокталось, особливо після того, коли він відрекомандував її гостям, як господиню вечері і свою дружину, а галантні прибульці по черзі поцілували їй руку (Демид тихцем усміхнувся, забачивши, що вона подала руку з гідністю, хай із сором'язливою і не дуже певною, але з гідністю — він подумав про те найперше зняжковіння, коли вона, заховавши руки під фартушок, втекла колись від інструктора обчому).

Починалося гостювання. Багаття ожвавилось, язички полум'я вже повилазили поверх грубих березових цурпалків, підскакували синюватими гострятьсями до двох дубових поперечин на розсохах, і дуби вистелили свої масні тіні довкола галявини, — вони лежали, як шкури чорних мамонтів, розіслані на траві. Жебонів струмок у виярку, синюваті сутінки гойдалися на цупкій осінній павутині, останні жолуді бризкали в лунке дубове листя.

Із великої полив'яної салатниці Маланка накладала усім молодого пір'ячка цибулі з сметаною. Останньою вкинула собі і вже хотіла поставити посудину біля таці з Василининими лісовими приносинами, коли почувла, що її стиха підштовхує хтось і шепоче:

— Куди ти кладеш? Всю красу мені знівечиш... — Вона вгадала Василинин голос, злякано переставила салатницю в інше місце, але з несподіванки, либонь, нічого не зрозуміла, бо лише розгублено озирнулась.

Завважив це лише заступник директора атомної Семен Крислач, що сидів поруч Пауля (вони весь час про щось гомоніли німецькою мовою, бо Пауль пише дисертацію на ту тему, яку весною успішно захистив Семен. Ім намагались не заважати).

Перший тост, який виголосив Демид «за демобілізований з армії атом», пожавив притомлене денними клопатами товариство. «Українська з перцем» шпарко погнала змлявілу під вечір кров.

Аж тепер Демид помітив оті дружинні букети, уважно оглянув кожного по черзі, підвів погляд і зустрівся із Василининим сторожко-вичікувальним. Підморгнув, показав їй рижок закопленого догори пальця і веселіше заходився наливати чарки. Він ще раз глипнув на неї, але вона одійшла в темноту,

стежила за Гюнтером, якого розділяла з ним Маланчина постать, і Демид його не бачив. Перегинатися було незручно.

— Ваш тост, Гансе, — сказав Демид, вичікавши паузу в його розмові із Крислачем.

Той підвівся, на крутих, квадратних вилицях заходили жовна, в коштовному камені його старовинного персня заграли відблиски багаття, що високо факотіло полум'ям. Гість тримав чарку зісподу усією п'ятірнею, а лівицею пощипував блискуці, як рисова солома, бакенбарди. Говорив неквапливо, щоб Крислач встигав перекладати:

— У нашій і у вашій мові, як твердять лінгвісти, половина слів жіночого роду... До них належать найкращі поняття, вироблені людством: дружба, любов, загода, вірність, свобода, дитина, земля, вода... Крислач, на жаль, пропустив кілька слів, бо не міг їх одразу, без словника перекласти. — До них належать і слова Жінка і Мати... Колего Крислач, останні слова я кажу з великої літери. — Семен механічно переклав фразу і пошкодував, що не переказав її своїми словами, а повторив за Паулем, як папуга. — Цілком випадково потрапили сюди слова смерть і війна. Найогидніші вони жінкам, їхній суті. Сподіваюсь, ви мене зрозуміли: я хочу випити, — витримав надто довгу паузу, й оте «я хочу випити» вкрадливими усмішками прокотилося по обличчях присутніх, — ...за жінок на землі. За фрау Василину... Маланку і їхніх колеґ!

Василина не дуже розчовпала сказане німцем до неї, власне, до її свідомості, докотились лише схвальні вигукі гостей. Вона весь час стежила за Гюнтером.

Першу чарку Гюнтер викинув якось люто, відчайдушно, так п'ють лише з горя або для вимушеної сміливості. Так ще можуть пити хіба що зовсім непитуці. Заїдки в його тарілочці так і лежали нечіпаними. Дві його сталеві зіниці поіржавілу тацю та квітки на ній, руді брови ламко ворухнулись і вкривались крапельками поту, тонка нижня губа заховалась під верхньою, дві різкі зморшки збігли до кутків губ обабіч носа, від того ніс нагадував маленьку пташку з опущеними крильми. Все його ество зараз, вочевидь, поглинала якась каторжна, майже нестерпна, внутрішня робота, яка проглядала і в його схиленій статури, в нервовому покушванні нижньої губи, і навіть у непроникних сталевих очах.

Коли Василина запримітила це, їй спершу здалось, ніби він неприховано обурюється, уявляла, як він там думає собі по-німецькому: периферія, хуторяни, краще б уже не ставили нічого, коли квітів путніх не мають. Здогадувалася, що по-німецькому він там собі думає різкіше й категоричніше, вже лаштувалася навіть якось непомітно прибрати ту викопну сковороду з лісового кресю, хай-но лишень вони підуть смажити шашлики до багаття — і сліду від тої тарелі не залишиться...

Але чого ж він так часто дивиться туди? Глянув би раз — ну, зненавидів, щось подумав — і досить, пий собі, їж, ти таки тут гість. Для чого ж тоді підсувати до себе ту залізничку і розглядати її зблизка, навіщо тоді брати в руку вогнисті квіточки з-під крейдяної гори, пожадливо нюхати їх, розтирати на долоні і знову нюхати? Нащо?

Та Демид стиха зауважив Маланці:

— Щось твій сусід опустився в німі глибини... Ти ж там приглянь...

— Я й сама його не впізнаю. То верховодив, як весільний староста, а це скис...

Маланка щось весело зажебоніла до Гюнтера, ближче підсунула його тарілочку з наділками, знову загомоніла про ліс і про осінь, і про настрій, і про те, що ось такі лісові букетики — то звичай поліщуків, бо вони над усе люблять ліс, його красу і дива. Глипнула на Василину й мовила:

— Ми для цього використовуємо лише те, що потрапить під руку в лісі. Оце все Василина Йосипівна знайшла отут, неподалік нашої галявини. А ви ж не допили чарку за неї. І не істе нічогісінько. Може, гребуєте, мо', щось не так?.. Але оце ми такі, як є... Як щось не так — вибачайте, це ж у лісі.

Ті, що бували в гостях у Потурнаків, мали змогу перевірити Степанові слова: «Вона так уміє припрошувати, що й мертвий встане, вихилить налиту чарку, закусить, попрощається

і — знову умре». Хай спробує Гюнтер вистояти проти неї. Дзуськи, он він уже ставить на стіл порожню чарку і береться до ьиделки. Маланка поглядом доповідає: «Демиде Іларіоновичу, завдання виконано».

Гюнтер халасує салати, про щось перемовляється зі своїм сином (говорить з ним, либонь, на саксонському нарччі, і Демид розуміє лише окремі слова), але Василина запримітила, що кілька квіточок червоного зілля він сховав до кишені. Настояний, вже аж пригіркий острах поволеньки покидає її душу, натомість зринає полухка, розслаблена і гаряча радість: ага, сподобались, повезеш до батьківщини... От лише не знаю, як вони називаються, треба буде тітки Івги спитати.

Василина нагадує про свої господинські обов'язки, просить випити ще по чарці за любов, і переходить до багаття смажити собі шашлики.

Пульсувало джерельце з-під кореня троякого дуба, чистюща вода стікала по каменю у ложе струмка, пливло за водою листя і світилося навіть у темноті, тихо шелестіли неліни над галявиною, і небо було блискуче, як скальпель.

Маланка набрала води в джерелі, пригасила надто язикатий вогонь, поправила поперечини на розсохах. Василина роздавала кожному по довгому шампуру з нанізаною на нього бараниною — і гості починали химерно витанцювувати довкола ватри, що жбурляла на їхні обличчя вишневі розводи, підсвічувала зволожені зіниці їхніх очей, слала довгі тіні по осінній землі.

Всі вони якось одразу переінакшилися, стали загадковіші й таємничіші, а водночас — і ще більше схожі один на одного. Василина дивилася на них збоку і тихо повторювала собі самій: «Просто люди... Люди біля вогню... Найдороччий вогонь тоді, коли темно, та ще коли холодно...»

Подібне відчуття охопило й Демиду. Він сидів на пеньку, покручував над вогнем шашликом, вслухався у гомін вечорового лісу, пошмокував люлечку, що гріла йому долону, поглядав на Василину із супокійно складеними на животі руками, потім знову дивився у гоготливий вогонь, і якісь дивні думки полинали усе його ество...

Він так задумався, що не помітив, як встав із пенька, взяв на столі карафку з питвом і вже хотів наливати чарки, але до нього підбігла Василина. Збуджена, розкидана, руки складені на грудях долонями до купи, наче вона просить у когось помилювання:

— Диме, чуєш, Диме... поговори з цим німцем, з Гю... з Гюнтером. Німецька міна... зілля... Я не знаю, як з ним балакати. Ходи, Диме, ходи сам...

Демид ще якусь мить скидав із себе оціпеніння, повертався до реальності цього вечора та гостювання. Він лише зрозумів, що треба підійти до Гюнтера. Взяти й підійти до нього, під отой дуб біля джерела, де блимає вогник його цигарки і видніється біла пляма сорочки на грудях. Поруч з Демидом ішла, шпортаючись за грубе коріння, що навіповало на поверхню, Василина. Нарпте біля вогню обличчя одразу відчуває вечірню осінню прохолоду. Навіть замшевий піджак нагрівся й лоскоче шию при дотикові.

— Що сталося, Гюнтере? Невже на узліссі, з'явилися неандертальці? — Жарту з цього, ясна річ, не вийшло, його міг зрозуміти лише сам Демид.

Гюнтер глибоко, нервово зятагнувся, сигаретний вогник освітив його тонку, всіяну рудим волоссячком, руку. Вона тремтіла, хоч гість і силкувався приховати це. М'який русавий чуб скуювався, коротке пасмо спадало на чоло і, либонь, застувало Гюнтерові око. Він зятагнувся ще раз і сховав сигарету в жменю.

— Я спершу думав... думав, що фрау Василина вчинила це навмисне... Вибачте, але я так, було, подумав, генессе Демид...

— Гюнтере, я справді нічого не розумію. — Демидова люлечка погасла, він намагався висмоктати з неї тепло димку, але марно, а сірники забув на столі.

— Розумієш, Диме, — Василина все ще не прибрала молитовно складених на грудях рук, — він запитував мене, чи не навмисне я

поставила на стіл, як би тобі сказати, тарілку з-під німецької міни? Я ж і не знала, що то є. Знайшла під крейдяною горою біля Горині. Хотіла, щоб гарно, не могла з тобою порадитись...— Її складені руки то опускалися вниз, то підпирали підборіддя, від того худенькі плечі рухались, наче прагнули зігнати з себе якихось осоружних птахів.

— Я вірю, вірю... вам, але спершу подумав... вибачте... ця жорстока ікебана... вона перевернула в мені всю пам'ять... Я не знав, не розумів... як це пояснити...— Гюнтер знову допався до цигарки, вогник підсвітив його обличчя. Воно було судомно зібгане від напруги і якогось внутрішнього болю чи то муки.

Демид згадав, що в його руці — прохолодна карафка з питвом і тонка, ледь відчутна в пальцях, чарочка. Налив Гюнтеру і той поквалливо, жадібно випив.

— Я поясню, геносе Демид і фрау Васіліна, я зараз вам усе поясню. Хай я пришьоль в себе. Зараз-зараз.— Він тремтячою рукою поправив пасмо волосся над очима.— Зараз... я поясню... Ці міна — експеримент. Їх випустили тільки одну партія. Форма виявилась невдалий. Таких більше не випускали. Вони були тільки в нашому польку. Нам... їх видали, коли висадили з машин у ліс, біля річка... Річка Вогонь, горить... ну, вогонь. Солідний річка. Я ще хочу випити — він простягнув чарку, і Демид хлюпнув питва. Те, що чарка вже повна, він зрозумів лише тоді, коли горілка полилась через вінця на його черевик. Гюнтер, важко зітхнувши, знову випив.— Я тоді був зовсім хлюпчик. Мене тільки призначили. Це був мій другий війна, вибачте... другий бій... Мене попала куля в живіт. Я лежав під крейда-гора. То була осінь. Я качався на палатці і весь був білий від крейда. І були перед очима ці квіти. Я їх більше ніде не бачив. Вони мені боліли в очі. Вони, як запечена кров на рана. І я стікав кров'ю. Втрачав розум, знов находив розум... ну, свідомість, розумієте, а квіти горіли перед очі. Я пам'ятаю війну — біла гора і червоні квіти... І дуже болить,— Гюнтер і зараз ухопився за живіт, скорчився, наче куля щойно прошила його, і він нічим не може зарадити цьому.— Тоді я остався полон. Я не стріляв, я нікого не вбив, бачить майн гот, моя совість чиста...

Демид присів біля нього навпочіпки, поклав свої руки на його коліна, сховав люлечку до кишені, дивився у розпачливо-винуваті, пригуманені сутінками, вологі від напруження чи від спалахів багаття, очі.

— Ну що ви, Гюнтере, Василина знайшла це випадково. Цілком випадково. Ви ж чуєте, вона хотіла, щоб було краще. А решта... решта. Ми мусимо не забувати нічого з тих, страшних часів задля того, щоб це не повторилося. А те, що ви приїхали сьогодні до нас, щоб ми разом загнали чудовисько, яке спопелило Хіросіму й Нагасакі, загнали його в мирний реактор — доказ цьому Гюнтере. А деталі того часу — це ваша інтимна пам'ять, що, зрештою, творить пам'ять вашого народу. І нашого також, Гюнтере. — Демид випростався, голосно видихнув, аж докола його уст закрутився м'який туманчик, взяв під руку Гюнтера й підвів його з пенька.

— Василю, а як звуть у нас ці квіти?

Вона прибрала з грудей руки, провела ними вздовж стану, підступила ближче:

— Я їх сама вперше бачу. Це якась дивина. Напевне, вони ростуть лише під крейдяними горами, а в нас їх немає, це якась... я вперше їх сама побачила. Зілля якась. Зілля та й усе...

— От і назовемо його, Гюнтере, незабудьзілля. Хай так його і запишуть ботаніки.. Незабудьзіл-ля...

— Демиде Іларіоновичу-у, — погукує від багаття Маланка,— та йдіть вже до шашликів. Вже похололи...

* Розпашілі обличчя аж куріли біля вогню, дрібний березовий дровняк жактів жаром і тепло жбухало десь аж понад дубове пагілля над землею, напевне, спокусившись цим теплом — повилазили ча небо рясні зорі. Вони так зухвало червоніли, що коли Демид, потім Василина, а потім і Гюнтер підвели догори очі — небо здалося їм крейдяним...

ДУМА ПРО ГЕНЕРАЛА

Федір КОРЕЦЬКИЙ

Стою на роздоріжжі: один шлях веде на Умань, другий — на Тальне, а третій — на Оксанину, що сховалася недалеко в долині. Поміж зелених горбів кучерявляться сади в білому шумовинні. Серед них — чепурні, одна від одної краща, хати. Капітальні господарські будівлі. Кам'яна, в кілька поверхів школа-десятирічка. Привітний Будинок культури... Звичайне колгоспне село, яких багато на нашій Радянській Україні.

Ні, Оксанина по-своєму знаменита. Й на-самперед тим, що дала нашому народові видатного полководця, героя Вітчизняної війни, Івана Даниловича Черняховського.

Вдівляюся в курні шляхи: котрим з них юний Іванко йшов заїсди у великий світ! Де та стежина, що повела селянського хлопця назустріч нелегкій і суворій солдатській долі, до вершин слави! Де та криниця, що поїла його й дала сили для великого подвигу!

Стою на розлетті вітрів, вслухаюся у відгомін далеких битв і думаю думу про генерала, що вийшов з народу і віддав йому свій талант, розум і життя до останнього подиху.

...Гримлять фронти, гуркочуть канонади, ступонять залізничці, мости й переправи, ріками ллється людська кров. Відбувається нечуваний в історії поєдинок добра і зла, світла й темряви, справедливості й сваволі. Йде Велика Вітчизняна війна радянського народу проти фашизму.

Вже кілька днів фашистські солдати безжалюдно топчуть нашу землю, нищать міста і села, вбивають невинних людей. Вони рвуться вперед, до життєво важливих центрів, до Москви.

Групою фашистських армій «Центр», що наступала в Прибалтиці, командував фельдмаршал фон Буш. Під Шауляєм дорогу завойовникам заступили полки двадцять восьмої танкової дивізії. Танкісти мужньо відстоювали кожну п'ядь рідної землі.

Німецьке командування змушене було вводити в бій все нові й нові резерви. Танули сили й наших танкістів. Поріділи полки вони зводили в батальйони, батальйони — в роти й громилли далі знахабнілого ворога.

Здивований стійкістю радянських танкістів, фон Буш викликав до себе штабівців:

— Чому досі мої війська не взяли Шауляй! — роздратовано запитав він.

— Танкова дивізія червоних, яка обороняє його, стоїть несхитно, ексцеленц, — почув у відповідь.

— Хто командир!

— Полковник Черняховський.

— Певно, з тих небагатьох, які служили ще в царській Росії!

— Ні, ексцеленц. Тридцять п'ять років. У

військах з дев'ястсот двадцять четвертого. Закінчив військово-технічну академію.

— І що ж, він хоче помірятися силами зі мною! Фон Бушем!.. Наказую: обійти Шауляй з флангів і далі розвивати наступ.

Коли броньовані корпуси фон Буша підійшли до Новгородка, там, на превеликий свій подив, вони наткнулися на дивізію Черняховського. Пошарпана, виснажена, вона не перестала битися.

— Знову цей Черняховський! — лютував фельдмаршал.— Аж ж ми залишили його під Шауляєм!

— В цій війні багато чого незбагненого, ексцеленц,— розводив руками штабівці.

Двадцять восьма танкова з честю виконала свій обов'язок і цього разу. Майже на тиждень затримала вона просування моторизованих колон фон Буша. Досить, щоб інші наші війська відійшли на нові рубежі й створили надійну оборону.

Ні вдень, ні вночі не стигають бої під Воронежем. Сюди, на Воронеж, націлились безліч стріл на картах, складених у німецьких штабах влітку сорок другого. Звідси, на думку гітлерівського командування, відкривався прямий шлях на Москву, окрім того, бої на цьому напрямку мали відвернути увагу радянського командування від Сталінграда.

Одну з ділянок фронту обороняв щойно сформований вісімнадцятий танковий корпус, який діяв у лавах шістдесятої армії і яким командував генерал-майор Черняховський.

Корпус складався з трьох бригад, зате танки в нього були чудові — тоді ще мало знані, а пізніш прославлені на всіх фронтах тридцятьчотвірки, які нещодавно надійшли з Уралу. Вже в перших боях вони показали себе: міцна броня, могутня вогнева сила, висока маневреність. Недарма фашистські вояки складали про них легенди.

Та зброя зброєю, а ще треба і вміти бити ворога.

— Наступати! — твердив генерал Черняховський. — Завдавати ворогові нищівних ударів всюди, де тільки можливо. Не давати йому отямитись. Тільки так ми зможемо здолати його.

— Але ж у нас для цього недостатньо сил, — запоречували в штабах.— Для наступу ще не настав час.

— Треба збирати в кулак те, що маємо, й зосереджувати на окремих ділянках фронту, — вгамовувався командир корпусу.— Це дасть можливість створити перевагу в техніці і вогневих засобах, потрібну для наступу.

дуючий фронтом генерал Ватутін оці-
ну стратегію Черняхівського. І не лише
дав молодого генерала, а й благосло-
ватні діла.

наступ, який організував Черняхівський на
ділянку корпусу, приніс відрадні наслідки:
знищено багато ворожої техніки й живої сили
противника. «Кулак» Черняхівського цілком
виправдав себе.

Невдовзі Івана Даниловича викликала теле-
фоном ВЧ Ставка. До проводу підійшов Вер-
ховний Головнокомандуючий. Привітавшись,
Сталін запитав, як справи в корпусі. Черня-
хівський відповів, що корпус веде наступаль-
ні бої, що втрати живої сили й бойової тех-
ніки незначні. Схваливши дії корпусу, Сталін
сказав, що Ставка вирішила призначити його,
Черняхівського, командуючим шістдесятою
армією, становище якої було на той час не-
втішне. Черняхівський хотів було сказати, що є
люди достойніші такого призначення, але Вер-
ховний наказав приймати армію й наводити в
ній порядок.

На тому розмова скінчилася.

Шістдесят армія тепер уже в складі Цен-
трального фронту вела безперервний наступ.
Звільнено від фашистських загарбників Бах-
мач, Конотоп, Ніжин. Форсувавши Десну, ар-
мія спрямувала свій удар на Київ. Окрилені
успіхом, радянські воїни забули про втому,
рвалися вперед, щоб швидше визволити з
фашистських пазурів столицю рідної України.
Ще один відчайдушний кидок вперед, ще удар,
і перед ними постає вимріяний за довгі роки
війни, не раз бачений уві сні благословенний
Дніпро. Солдати ставали на коліна, цілували
спраглими губами землю, жадібно пили дніп-
рову воду.

Та довго затримуватись ніколи. Наказ ко-
мандуючого: з ходу форсувати Дніпро, захо-
пити на правому березі плацдарм і звідти
продовжувати наступ на Київ.

Передові загони вже долають ріку. В діло
йдуть човни, наспіх збиті плоті, ворота з
брамами, навіть ночви. Дніпро аж стогне від
напруги. Від безлічі вибухів ворожих снарядів
і бомб вода кипить, клекоче, немов у казані,
здіймається догори смерчачи. Проте ніщо не
може стримати наступальний порив воїнів-виз-
волителів.

Ось перші сміливці досягли берега, за ни-
ми інші. І одразу в бій. І хоч не рівні сили,
та треба вистояти, утриматись будь-що.

Відгомін страшного бойовища долітає до лі-
вого берега. Його чує Черняхівський, що сто-
їть на командному пункті. Він увесь в тому
бою. Тримайтесь, орли! Тримайтесь, рідні мої!
— гукає в мікрофон. Героїв, що б'ються там,
за Дніпром, стає дедалі менше. Вони просять
допомоги. Але ж резервів у командуючого
аніскільки — дивізії другого ешелону десь
підході. Держіться до останнього! Я сам іду
до вас, моє мужнє воїнство, каже Черняхів-
ський.

— Човна командуючому! — наказує ад'ю-
тант, і голос його тоне в гуркоті бою.

Черняхівський поспішав у самісіньке пекло
бойовища. Поспішав туди, де мужньо били-
ся і героїстично вмирали за свій народ, за ра-
дянську Батьківщину його солдати.

Третій Білоруський фронт готувався до рі-
шучого літнього наступу сорок четвертого ро-
ку. В наказі Ставки з цього приводу говори-
лося так: трьом Білоруським фронтам разом
з Першим Прибалтійським розгромити вороже
угрупкування «Центр», звільнити Білорусію, роз-
почати звільнення Польщі й перенести бойові
дії на територію Німеччини.

Як і завжди перед великим наступом, у шта-
бах кипіла робота. Складали й уточнювали
оперативні плани. Посилено діяла розвідка,
налагоджувалося управління військами.

Командуючий фронтом генерал-полковник
Черняхівський дні й ночі просиджував над
картами. Креслив, розмальовував оперативку
червоними й синіми стрілами. Коли ж на кар-

ті не залишалося живого місця, брався за
іншу. І так день у день. Від перевтоми й по-
стійного недосипання в Івана Даниловича змар-
ніло обличчя, а під очима виступили синці.
Аби якось відігнати сон, Черняхівський про-
сив ад'ютанта, Альошу Комарова, заварювати
побільше міцного чаю. Коли ж не допомагав
і чай, залишав роботу, робив зарядку, обли-
вав себе холодною водою. Після короткої пе-
рерви знову сідав до столу.

Групою «Центр», яка протистояла фронто-
ві, командував давній «знайомий» Черняхів-
ського, фельдмаршал фон Буш. Доля вже не
раз зводила їх. І ось знову їхні шляхи зійш-
лися.

Але тепер були не ті часи, що раніш. І не
лише тому, що в розпорядженні Черняхівсь-
кого було більше війська і бойової техніки.
Три тяжких роки війни багато чого навчили
колишнього командира дивізії, висунули його
в ряди видатних радянських полководців.

Сили й стійкості фон Буша Черняхівський
протиставляв свій сміливий стратегічний план.
Замість одного головного напрямку удару,
план передбачав два — на Оршу й Мінськ —
з тим, щоб далі злити їх в один, оточити фа-
шистські війська й розгромити. Ставка за-
твердила план, висіли в нього деякі коректи-
ви. Відтепер все залежало від полководниць-
кого таланту командуючого та його підлеглих.

Вночі двадцять третього червня, напередо-
дні наступу, Черняхівський разом з членами
Військової ради фронту прибув на новий ко-
мандно-спостережний пункт, розташований
поблизу села Редьки — трохи збоку шосе Мо-
сква—Мінськ. І одразу ж тут задзеленчали
телефони, застукотіли телетайпи. Один за од-
ним з'являлися на виклик командири й допо-
відали про готовність до наступу. Час від ча-
су вимагала звіту Ставка. Лише о третій го-
дині на командному пункті дещо затихло, і
Черняхівський, наказавши Комарову розбудити
його рівно за годину, приліг на тепчан.

Але, попри велику втому, він не заснув.
Якось саме по собі пригадалося далеке ми-
нуле. Село Вербове, що неподалік Валпярки.
Сюди з Олександрівки в чотирнадцятому році
переїхала сім'я Черняхівських. Сім'я велика,
аж шестеро дітей, а заробітки сякі-такі, ви-
стачало ледве на хліб. А тут ще почався тиф.
Обоє батьки померли в один рік. Добрі лю-
ди не дали малечі пропасти. Старшого Михай-
ла, взяли на виховання бійці бригади Котов-
ського, старшу сестру Оленку і молодшого
брата Сашка разом з ним, Іваном, прийняла
сім'я машиніста Цишковського — батькового
товариша. Решту двох забрала до себе тітка.

Названий батько не хотів, щоб Іван ішов
працювати, та все ж хлопчина з власної волі
найнявся пасти худобу. Взимку ж працював
на станції. А за рік-другий, зміцнівши тілом
і розумом, вирішив податися в люди. У Ново-
російську бондарював на цементному заводі.
Звідти й учився пішов у військову школу.
Далі — служба в артилерійському полку, ака-
демія...

За цим пригада-лося зовсім недавнє.
Всюдихід командуючого проїжджав там, де
ще два-три дні тому точилися бої. Обабіч
шляху лежали прибиті дощами попелища. Від
хат залишилися здебільшого димарі та печі,
подекуди з вцілілих стін сумовито дивилися
на світ чорними провалами очники вікон. Біля
одного попелища Черняхівський помітив не-
велику постать.

— Зупиніть! — наказав водієві.
Машина ще не встигла стати, як прудкий
Альоша зіскочив на землю й побіг вглиб зру-
йнованого подвір'я. Скоро він повернувся,
ведучи за руку обдіраного хлопчину років во-
сьми. На його змарнілому личку застигли, зда-
валося, до всього байдужі смородинки-очі.

— Як тебе звати! — лагідно запитав Черня-
хівський.

— Янка! — стиха відповів той.
— Іван, значить! Виходить, ми з тобою тез-
ки!.. А де ж твої тато й мама!

Янка похнюпив голову.

— Іх... фашисти...

Іван Данилович спохмурнів.

— І нікого в тебе більше немає! — запитав
знову.

— Один я тепер.

Черняхівський потер чоло рукою, ніби хотів
розгладити непрохані зморшки, далі ска-
зав, звертаючись до ад'ютанта:

— В нашій машині знайдеться місце ще для
одного пасажира! — Почувши схвальну від-
повідь, додав: — Ну от і добре. Тепер поїхали.
— І яка буде доля цього хлопчика, Іване
Даниловичу! — запитав хтось із генералів, що
супроводжували командуючого. — Ще один син
полку!

Черняхівський відповів не одразу.
— Можна було б взяти й вихованцем в
якусь частину. Але ми зробимо інакше: від-
правимо його в тил, у наш підшефний дитбу-
дник.

За день-два з фронту в тил пішло дві ар-
мійські вантажівки з солдатськими подарунка-
ми для дітей-сиріт. На одній з них поряд з
шофером сидів усміхнений Янка. Він був ви-
митий і одягнений у військову форму яку
спеціально для нього пошив армійський кра-
вець.

А ще через деякий час до штабу фронту на
ім'я командуючого надійшов лист, який по-
чинався словами:

«Дорогий наш батьку! Пишуть вам вихо-
ванці дитячого будинку...» Внизу стояв підпис:
«Янка Борейко».

...Все ж сон здолав Черняхівського. І не
встиг, здавалося, склепити очі, як Альоша вже
будив його.

— Товаришу командуючий! Вставайте! Го-
дина вже минула.

Черняхівський швидко схопився, глянув на
годинника: було о пів на п'яту. Отже, він спав
на півгодини більше, ніж збирався.

— Чому не збудив своєчасно! — різко за-
питав Комарова.

— Пробачте! — виправдовувався той. —
Шкода було.

— За таку жалість можна потрапити до
трибуналу. Зрозумів!

І знову задзеленчали телефонні дзвінки, по-
чалися виклики, розмови.

Рівно о шостій в небо злетіли червоні ра-
кети. І тієї ж миті заговорили тисячі гармат
і мінометів. Земля захиталася, спалахнула пе-
кельним вогнем.

Починався наступ.

І знову наступ. Цього разу вже у Східній
Пруссії.

Разом з Третім Білоруським рухалися
всі фронти. Війна невблаганно руйнувала пла-
ни фашистських генералів, наближалася до
Берліна. Ось-ось уже й кінець її.

Вісімнадцятого лютого командуючий фрон-
том виїхав у розташування однієї з армій. До-
рогу, по якій ішла машина, прострілювала
ворожа артилерія, і дехто з тих, хто су-
проводжував Черняхівського, заперечували
проти поїздки. Але Іван Данилович не хотів
і слухати. Про яку небезпеку казати! Адже
солдати щодня, щохвилини бачать її.

Раптом важкий снаряд вибухнув недалеко
від машини. Черняхівський схопився за гру-
ди, його голова безсило схилилася.

Комаров відкинув полу шинелі командую-
чого. На кітелі, навпроти грудей зяяла дірка
від осколка, з неї сочилася кров.

— Прощай, Альошо! Смерть наздогнала й
мене! — тільки й встиг сказати.

Так загинув видатний полководець, двічі
Герой Радянського Союзу, кавалер двох ор-
денів Леніна і багатьох інших орденів, генерал
армії Іван Данилович Черняхівський.

Йому йшов тоді тридцять дев'ятий рік.
Кітель, в який був зодягнений Черняхівсь-
кий у день загибелі, як і багато інших його
особистих речей, виставлено тепер у музеї,
в Оксанній.

Ходжу біля стендів, розглядаю експонати —
живі свідки подвигу, і думаю про життя, про
вдячність живих людей тим, хто поліг в боях.
Колгосп імені Черняхівського. Вулиця його
імені. Місто Черняхівськ. Вся Радянська краї-
на, врятована від зазіхань ворогів, її чудове
сьогодення і ще краще майбутнє.

Це і є безсмертя.

Уманський район
на Черкащині.

В І М'Я М И

Історія не знає зворотньої ходи, і будь-які суперечки про те, що б сталося, якби попередні покоління чинили інакше, ґрунтуються на сипучому піску невідомості. І все ж ми знову й знову подумки звертаємо свій погляд у минуле. Далекі події дають змогу з'єднати єдиною ниткою життя поколінь, перекинути місток у майбутнє.

Із своєї давнини безперервним ланцюгом тягнуться війни — пунічні, міжусобні, релігійні, тридцятилітня, столітня, дві найстрашніші — світові. Скільки непоправного лиха завдали вони! Гортаючи грубі, вкриті пилом томи, раз у раз надібеш розумування про те, що війни є начебто природним і закономірним явищем у людському суспільстві. Заповзятий провідник політики імперіалізму Уїнстон Черчілль писав півстоліття тому: «Історія доводить, що рід людський не може уникнути війни. Якщо не рахувати коротких і випадкових перерв, на землі ніколи не було миру».

Хибний і небезпечний для долі людства фаталізм, обгорнутий у шати псевдофілософії, рішуче засуджують і відкидають комуністи. Війни, довели вони, спираючись на глибоке знання законів соціально-економічного розвитку, притаманні лише суспільним формаціям, які ґрунтуються на гніті й експлуатації — рабовласницькій, феодальній, капіталістичній. Однак вони органічно чужі соціалістичному ладові, де нема класів і соціальних прошарків, зацікавлених у роздмухуванні воєнних пожеж.

Від перших днів свого існування молода Республіка Рад розпочала благородну й наполегливу боротьбу за мир, і ця боротьба триває вже майже цілих шість десятиліть — протягом усього періоду новочасної історії, започаткованого народженням нашої соціалістичної Батьківщини. Величезну роль у зміцненні миру на планеті відіграла Програма миру, ухвалена XXIV з'їздом КПРС. Вона вивела людство з окопів «холодної війни», ствердила шлях до мирного співіснування держав з різним соціально-економічним ладом.

Боротьба за мир не терпить будь-яких перерв, вона повсякчас вимагає невтомних зусиль, пошуків усе нових і нових шляхів. XXV з'їзд КПРС чітко визначив головні невідкладні завдання в галузі зовнішньої політики, що знайшли своє втілення у програмі дальшої боротьби за мир і міжнародне співробітництво, за свободу і незалежність народів. Генеральний секретар ЦК КПРС Л. І. Брежнєв заявив з трибуни XXV з'їзду КПРС: «Одним з головних напрямів зовнішньо-політичної діяльності ЦК КПРС і Радянського уряду була і залишається — як цього і вимагала Програма миру — боротьба за припинення гонки озброєнь, за роззброєння».

Світ давно підійшов до рубежу, коли стало очевидним, що дальша гонка озброєнь, розв'язана у повоєнний період агресивним блоком НАТО, є безглуздом. Кожна нова важка брила, що лягає у піраміду озброєнь, робить її чимраз хисткішою, загрожує скинути на голови народів накопичений смертоносний тягар — бомби, ракети, усі засоби масового знищення. Це зобов'язує людство, звертаючись у майбутнє, осмислено перегорнути сторінки історії.

Наполеонівські війни, що тривали понад два десятиліття і охопили майже усі європейські країни, минули у зажерливу пащу молоді 3,5 мільйона людських життів. Обидві світові війни, хоч тривали вони удвічі менше, вирвали із родини людства 66 мільйонів. Коли порівняти зброю тих часів із сьогоденними арсеналами масового знищення, неважко уявити собі, яку дорогу ціну довелося б заплатити людству за нову військову авантюру імперіалізму.

Досвід міжнародних переговорів по роззброєнню свідчить: протидія вузького кола держав, серед яких активну роль відіграють маюсти, перешкоджає конструктивному розв'язанню проблеми усунення загрози війни, здійсненню загального і повного роззброєння. Тому доводиться йти до мети повільно, крок за кроком. І слід підкреслити, що певного прогресу на цьому шляху вже досягнуто.

Серед погоджених часткових заходів по роззброєнню необхідно згадати передусім заборону випробувань ядерної зброї в атмосфері, космосі і під водою, що значною мірою обмежила можливість удосконалювати цей вид зброї масового знищення. Договір про непоширення ядерної зброї закрав лавіки тим державам, які досі не володіють нею, отже, значною мірою зменшив небезпеку виникнення ракетної ядерної війни. Зі сфери гонки ядерних озброєнь вже вилучені дно світового океану, що займає майже три чверті поверхні Землі, безмежна далечінь космічного простору — Місяць та інші небесні тіла, де заборонено розміщувати зброю масового знищення. Ухвалення й ефективне впровадження цих та інших заходів є певним вкладом у зміцнення миру.

Вирішальну роль у послабленні загрози нової світової війни відіграло поліпшення радянсько-американських відносин, поворот від конфронтації до розрядки напруженості між обома країнами. Діапазон відносин СРСР — США досить широкий. Однак визначальним є вироблення спільних заходів, спрямованих на усунення загрози війни і припинення гонки озброєнь. У цьому досягнуто певного успіху: вже набув чинності ряд двосторонніх угод.

Чільне місце посідає Угода про відвернення ядерної війни, — згідно з нею обидві держави по-

годилися діяти у такий спосіб, щоби практично виключити ядерний конфлікт між собою, а також між кожною з них та іншими країнами. Першою угодою про обмеження стратегічних озброєнь став безстроковий Договір про обмеження систем протиракетної оборони, доповнений згодом двостороннім протоколом, і Тимчасова угода про деякі заходи в галузі обмеження стратегічних наступальних озброєнь.

У результаті робочої зустрічі між Генеральним секретарем ЦК КПРС Л. І. Брежнєвим і Президентом США Дж. Фордом, що відбулась восени 1974 року у Владивостоці, було досягнуто домовленості відносно вироблення довгострокової — з листопада 1977-го до 31 жовтня 1985 року — угоди про обмеження стратегічних наступальних озброєнь. Ця нова угода, яка ґрунтується на принципі рівності й однакової безпеки сторін, має водночас включати в себе обмеження кількісного та якісного характеру.

На теперішніх радянсько-американських переговорах щодо дальшого обмеження стратегічних озброєнь Радянський Союз намагається здійснити владивостоцьку домовленість, запобігти новому турові гонки озброєнь. Радянський уряд неодноразово пропонував не зупинятися на обмеженні наявних видів стратегічної зброї, йти далі. Зокрема, було висунуто пропозицію домовитися про те, щоб заборонити створювати нові, ще руйнівніші системи зброї, скажімо, підводні човни типу «Трай-дент» з балістичними ракетами, стратегічні бомбардувальники «Б-1» та аналогічні системи в СРСР. На жаль, досі американська сторона не пристала на ці пропозиції.

СРСР, неухильно здійснюючи миролюбну зовнішню політику, наполегливо домагається того, щоб укласти нову довгострокову радянсько-американську угоду по обмеженню стратегічних наступальних озброєнь. Це завдання посідає чільне місце серед заходів реального роззброєння, що їх накреслив XXV з'їзд Комуністичної партії Радянського Союзу. Одним з найбільш ефективних і перспективних поміж них є всеосяжна заборона випробувань ядерної зброї. Цю проблему частково розв'язав Московський договір 1973 року, а також укладений наступного року радянсько-американський договір про обмеження підземних випробувань ядерної зброї. Останній з них заборонив провадити вибухи потужністю понад 150 кілотонн, а це, само собою зрозуміло, гальмує створення й виробництво смертоносніших видів ядерної зброї.

28 травня у Москві й Вашингтоні Генеральний секретар ЦК

КПРС Л. І. Брежнєв і Президент США Дж. Форд підписали Договір між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Сполученими Штатами Америки про підземні ядерні вибухи в мирних цілях.

Позитивні зміни у сучасному світі створили необхідні передумови для повної і повсюдної заборони випробувань ядерної зброї усіма державами. Проект такого договору Радянський Союз вносив на розгляд XXX сесії Генеральної Асамблеї ООН. Міжнародний форум ухвалив цю нову миролюбну ініціативу Країни Рад, передавши її на розгляд Комітету по роззброєнню. І знову — вже вкотре! — своє справжнє обличчя прихильників роздмухування військової істерії, нарощування гонки озброєнь показали маюсти. Пекінський представник використав трибуну ООН, щоб довести абсурдну тезу, нібито продовження гонки озброєнь відповідає... інтересам народів. Тверезий людський глузд відкидає такі м'язні розумування, тим паче у ядерному столітті.

Величезну небезпеку для людства таїть у собі бактеріологічна й хімічна зброя, яку часто називають «безшумною». Боротьба за заборону усіх видів зброї масового знищення, яку протягом тривалого часу провадить Радянський Союз, вже має певні позитивні наслідки. Торік у березні набула чинності міжнародна конвенція, — держави-учасниці взяли на себе зобов'язання не лише припинити розробку й виробництво бактеріологічної й токсичної зброї, а й знищити усі її наявні запаси. Радянська делегація заявила тоді у Комітеті по роззброєнню, що наша країна вжила усіх необхідних заходів, щоб здійснити положення конвенції, і «не має сьогодні у своєму розпорядженні жодних бактеріологічних агентів чи токсинів».

...У мальовничому куточку південної Бельгії високими стрілочастини дахами середньовічних будинків здіймається Іпр. Біля мурів цього стародавнього європейського міста під час першої світової війни точилися запеклі бої між англо-французькими та німецькими арміями. Погідного весняного ранку 22 квітня 1915 року над позиціями найзверівських військ з'явилася зеленувато-жовта хмарина. Одразу підхоплена легким вітерцем, вона почала переміщатися у бік союзників. Спустившись над окопами першої лінії оборони і полишивши там смарлючені трупи французьких і англійських солдатів, зловісна хмара плинула далі. Так вперше під час військових дій у широких масштабах були застосовані отруйні бойові речовини. Внаслідок цього у першій світовій війні постраждало 1,3 мільйона чоловік.

Під тиском світової громадськості був підписаний Женевський протокол, що заборонив використовувати на війні задушливі, отруйні та інші гази й бактеріологічні засоби. І сьогодні —

НА ЗЕМЛІ

це найбільш повний і авторитетний у своєму роді документ.

Радянський Союз неодноразово привертає увагу світової громадськості до такого злободенного питання сучасності, як повна заборона виробництва і знищення всіх запасів хімічної зброї. 1972 року СРСР, інші країни соціалістичної співдружності представили на розгляд Комітету по роззброєнню проект Конвенції про повну заборону хімічної зброї, укладення якої могло би започаткувати плідні переговори. Сьогодні політична атмосфера нашої планети сприяє тому, що питання заборони і знищення хімічної зброї можна успішно розв'язати. Злободенність цього знову підкреслив XXV з'їзд КПРС.

Сучасна зброя масового знищення має величезну руйнівну силу. Однак наука й техніка досягли такого рівня, що виникає серйозна небезпека створення ще страшнішої зброї, ніж ядерна, якісно нових засобів ведення війни. Американська газета «Крісчен сайєнс монітор» писала, наприклад, про те, що практично вже можливо створити вибухові пристрої з важчого елемента, ніж уран. Така зброя, за своїми габаритами менша, ніж ядерна, матиме таку величезну руйнівну силу, яку поки що не можуть уявити собі навіть учені. Як тут не згадати сарнастичне зауваження гаспида з твору видатного англійського драматурга Бернарда Шоу «Людина і надлюдина» — «мистецтво знищення перевищує саму природу»?

Актуальною є пропозиція Радянського Союзу про заборону розробки і виробництва нових видів зброї масового знищення, внесена на розгляд останньої сесії Генеральної Асамблеї ООН. Радянська ініціатива, прийнята турботою про майбутнє всього людства, викликала широкий резонанс в усьому світі. Свідченням цього є результати голосування на XXX сесії Генеральної Асамблеї ООН. 112 делегацій віддали свої голоси за резолюцію, що уповноважує Комітет по роззброєнню погодити текст угоди.

Бурхливий розвиток науки і техніки у XX столітті значно посилив вплив людини на навколишнє середовище. Сучасні методи дозволяють активно впливати на погодні умови і навіть на клімат. Однак парадоксальність ситуації полягає в тому, що розвідки учених та інженерів у цій галузі можуть бути використані не лише для блага людства, а й як засіб руйнування і масового знищення. Історія зберегла чимало прикладів, коли видатні науково-технічні відкриття, здійснені вченими задля поліпшення життя й здоров'я людини, ставали знаряддями смерті.

Нові методи ведення війни, які у фаховій літературі отримали назву «метеорологічних» чи «геофізичних», вже випробовувалися не лише в лабораторіях, а й на полі бою. Загальновідомо, що у В'єтнамі американська воєнна чинила вплив на природне середовище у воєнних цілях і це призвело до повного спустошення мільйонів гектарів лісових масивів і планта-

цій. Є й інші, ще страшніші засоби, з допомогою яких потенційний агресор може штучно спричинити зміни фізичних якостей поверхні Землі, землетруси, могутні руйнівні хвилі, подібні до цунамі.

Елементарний тверезий глузд диктує необхідність поставити нездоланну перепону на шляху створення такої якісно нової зброї. Саме це мав на меті Радянський Союз, запропонувавши 1974 року укласти Конвенцію про заборону воєнного чи будь-якого іншого ворожого використання впливу на природне середовище. Як відомо, торік СРСР і США внесли у Комітет по роззброєнню ідентичні тексти проекту такої Конвенції — нині його вивчає цей орган у Організації Об'єднаних Націй на черговій сесії у Женеві.

XXV з'їзд КПРС чітко сформулював завдання і в цій галузі — зробити все можливе для укладення міжнародних договорів про заборону створення нових видів і систем зброї масового знищення, а також впливу на природне середовище у воєнних та інших ворожих цілях.

За нинішньої сприятливої політичної атмосфери найбільш злободенне завдання — матеріалізація розрядки, передусім, підкріплення й доповнення політичної розрядки воєнною, щоб, зрештою, зупинити безглузду гонку озброєнь. «...Неможливо довгий час поєднувати розвиток міжнародної розрядки і постійне збільшення воєнних потенціалів держав, удосконалення і нагромадження зброї, — підкреслював Генеральний секретар ЦК КПРС Л. І. Брежнєв. — Тому мало говорити про роззброєння, час переходити до конкретних угод про скорочення воєнних готувань держав. Саме цього добивається Радянський Союз».

Особливо важливе місце посідають переговори про скорочення озброєнь і збройних сил у Центральній Європі, — їх вже понад два з половиною роки ведуть у Відні держави Варшавського Договору і НАТО. Радянський Союз, інші братні соціалістичні країни запропонували чітку і конструктивну програму, яка передбачає рівноцінні обов'язки усіх учасників переговорів про скорочення сухопутних і військово-повітряних сил, а також озброєнь і бойової техніки, включаючи ядерну.

Однак західні держави у своїх спробах домогтися односторонніх переваг наполягають на тому, щоб країни Варшавського Договору вивели із зони скорочення вдвічі більше військових контингентів, аніж країни-учасниці НАТО. Неприйнятливим є й те, що держави Заходу, за винятком США, відмовляються взяти на себе конкретне зобов'язання щодо терміну й чисельності скорочення військ й озброєнь. На противагу цьому вони обстоюють концепцію «колективних меж». Практично це означає, що окремі держави Північ-

ноатлантичного блоку, прикриваючись скороченням військ того чи іншого партнера, мали б можливість збільшувати власні збройні сили.

Віденські переговори — безпрецедентні в історії. Їхній успіх залежить від того, чи додержуватимуть усі учасники головного принципу — не завдавати шкоди безпеці інших, щоб наявне співвідношення сил не змінювалося. Саме на таких умовах Радянський Союз готовий і далі вести переговори у Відні. XXV з'їзд КПРС висунув завдання — докласти нових зусиль для активізації переговорів про скорочення збройних сил і озброєнь у Центральній Європі.

250—300 мільярдів доларів, які щороку витрачаються в світі на воєнні цілі, важким тягарем лягають на плечі народів. Військові витрати поглинають понад 6 відсотків валового національного продукту планети, — а це перевищує валовий національний продукт усього третього світу. Особливо небезпечно те, що гонка озброєнь, розв'язана агресивним Північноатлантичним блоком, виявляє постійну тенденцію до зростання.

Загальна сума світових воєнних витрат включає в себе лише бюджетні асигнування. Однак, вона не враховує вартості продукції, яку «не виробили» ті, хто перебуває на військовій службі, своїм розумом і руками створює не матеріальні й духовні цінності, а засоби руйнування. Не включає вона і ймовірних наслідків творчого пошуків тисяч учених та висококваліфікованих фахівців, зайнятих в галузі військових досліджень, — їхній талант, досвід і знання, спрямовані не на утвердження життя, а на подальше вдосконалення знарядь смерті.

Реальний практичний шлях до істотного полегшення тягара військових витрат вказала світові наша країна. 1973 року Радянський Союз вніс на розгляд XVIII сесії Генеральної Асамблеї ООН пропозицію — скоротити на десять відсотків військові бюджети п'яти постійних членів Ради Безпеки, а частину заощаджених коштів виділити на допомогу молодим незалежним державам. Генеральна Асамблея ухвалила радянську ініціативу, однак реалізація важливої рекомендації ООН і досі зволікається з вини маорістів та правлячих кіл ряду західних держав.

XXV з'їзд КПРС знову висунув на авансцену світової політики питання про скорочення воєнних бюджетів, поставив завдання домогтися, щоб на зміну теперішньому постійному зростанню воєнних витрат багатьох держав прийшла практика їх систематичного скорочення.

За круглим столом дипломатичних переговорів по роззброєнню, що відбуваються в Нью-Йорку, Женеві, Відні, Москві, Вашингтоні, у різних органах ООН, на багатосторонніх і двосторонніх зустрічах, обговорюється чимало аспектів цієї важливої і надзвичайно складної проблеми. Питання роззброєння — різноманітне, воно зачіпає цілий спектр інтересів усіх

країн світу — політичних, економічних, оборонних. Однак світ неподільний, і війна, вибухнувши у будь-якій точці земної кулі, швидко може охопити інші регіони. Саме тому в обговоренні проблеми роззброєння мають взяти участь усі держави.

Кілька років тому Радянський Союз запропонував скликати Всесвітню конференцію по роззброєнню, яка, безперечно, дала б могутній імпульс для здійснення дальших заходів в галузі роззброєння. Ця ідея, як засвідчують ухвали різних міжнародних форумів, користується широкою підтримкою. За скликання конференції, починаючи з 1971 року, послідовно висловилися усі сесії Генеральної Асамблеї ООН, такі авторитетні міжнародні форуми, як конференції позаблокових держав, що відбулися в Алжирі, Белграді, Джорджтауні, Каїрі, Лусаці. XXV з'їзд партії Леніна знову підкреслив необхідність ажити усіх заходів до найшвидшого скликання Всесвітньої конференції по роззброєнню.

Три роки тому Генеральна Асамблея створила Спеціальний комітет ООН по підготовці Всесвітньої конференції по роззброєнню. У роботі підготовчого органу намітився певний прогрес: досягнуто згоди, що конференція має носити універсальний характер; зблизилися погляди у питанні порядку денного, тривалості роботи майбутнього форуму тощо. Та факт лишається фактом. Пропозиція про скликання Всесвітньої конференції по роззброєнню і досі не здійснена. Головному відповідальності за таке становище несуть маорісти, — повністю ігноруючи роботу підготовчого комітету, вони намагаються завести його у повну безвихідь.

«Немає більш високої і гуманної мети, — говорить Генеральний секретар ЦК КПРС Л. І. Брежнєв 28 травня у Кремлі під час підписання Договору між СРСР і США про підземні ядерні вибухи в мирних цілях, — ніж всемірне зміцнення миру і міжнародної безпеки, надійне усунення загрози війни з відносин між державами. Керуючись цією метою, XXV з'їзд нашої партії висунув програму конкретних дій, здійснення якої не тільки покляло б край все ще триваючому небезпечному нарощуванню озброєнь, а й забезпечило б рішучий перехід до фізичного скорочення нагромаджених запасів зброї, до фактичного роззброєння».

В авангарді боротьби за припинення гонки озброєнь, за роззброєння, від успіху якої великою мірою залежить сьогодення й майбутнє усього людства, йде наша Батьківщина. Це ще раз засвідчує активна участь радянських людей у найбільш масовому русі сучасності — збиранні підписів під новою Стокгольмською відозвою.

ПЕТРО ОСАДЧУК
РАСКА-
ВІЛЬ
І ЛЮБОВ

ОДА БЕЗСМЕРТЮ

У літопису другої світової війни багато є трагічних сторінок, що стали вічним прокляттям фашизму. Ніколи, зокрема, не зітреться в пам'яті народів трагедія Лідіце, Хатині, а також села Раски на Київщині, де гітлерівські горлорізи знищили шістьсот жителів, переважно дітей і старих.

Ім і присвячено героїчну поему Петра Осадчука «Раска — віль і любов», яка недавно вийшла у видавництві «Радянський письменник». Визначаючи її мистецьку вартість, слід одразу підкреслити, що автор не тільки ще раз віддає загиблим данину всенародної шани й любові, а й підносить до вагомих художніх узагальнень.

Художня форма, знайдена поетом, дозволила йому досить природно й повно розгорнути філософську думку. Це форма своєрідного поетичного ревізю, де тема страждання органічно переростає в урочистий гімн життю.

Трантуючи її в дусі Тичининої поеми «Похорон друга», поет приходить до філософського заперечення всеваддя смерті, утверджує силу незмірно могутнішу — силу патріотичної любові.

В образному опосередкуванні цю думку можна знайти в розділі «Нескоренні». Досить лише пригадати звідти один фрагмент.

...Тяжке горе спіткало одну з мешканок села: у бою з окупантами поліг її чоловік. Його побратим приводить удові бойового коня загиблого: «У тебе всі права! Ора-

Петро Осадчук. «Раска — віль і любов». «Радянський письменник». Київ, 1976.

ти вже порал!» І чує у відповідь: «Ще буде борозна, діждуся того дня! Вертайтеся у ліс, бо завтра знову бій!»

Психологія поведінки подвигів жінки очевидна: чоловік для неї продовжує жити у справі, за яку віддає своє життя.

В іншому розділі «Другий відступ. Внутрішній монолог» автор уже впритул підходить до «діалектики безсмертя». Тут дано не тільки його обґрунтування як сенсу людського життя («Та грань природи і людської грань переступає тільки неамірущість»), а й філософську його формулу:

*Вона, звичайно,
Не у вічності душі —
у світу вічності,
який лишає людям.*

Саме з цих ідейних позицій осмислюється трагедія Раски. Звісно, мешканці села — переважно жінки й діти, не могли брати безпосередньої участі в боротьбі народних месників. Однак вони зуміли померти як герої й цим зробили свій жертвний внесок у перемогу. Їхньою збробою стали нескоренність, високій моральний дух, гідність господарів своєї землі.

*Людей стоптати хотіли,
як сміття.
Та люди йшли,
не втрапивши подоби.
Йшли в небуття,
а вірили в життя, —*

наголошується в поемі.

У цьому зв'язку справжнім апофеозом незламності звучить сцена загибелі діда Лисовського, який вибирає кончину в охопленій полу-

м'ям хаті, «де буде своїх синів чекати».

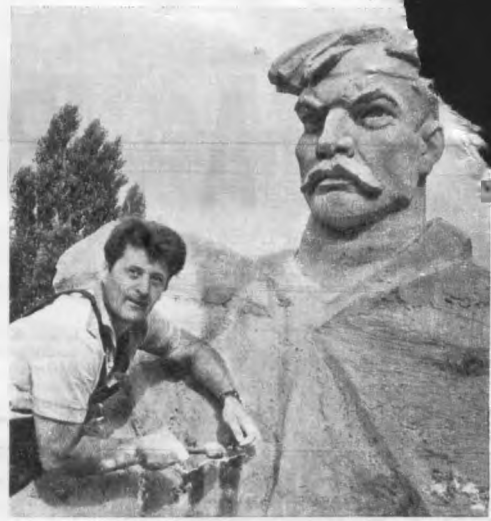
Цілоком, отже, закономірний авторський висновок:

*...І ті герої
неодмінно,
хто смерть
край хати мирної зустрів,
бо не схотів
упасти на коліна
і ласки попросить
у ворогів.*

У загальному контексті поеми тим грізніше лунає вирон натам. Фашисти нічого не можуть протиставити мужності селян, крім витонченої жорстокості садиста, який «свою жертву голу-бить, перш ніж крові людської вточить». Вони приречені уже в силу свого людинонавистництва.

Жанрові героїчній поемі відповідає добір художніх засобів, надто тих, що забезпечують необхідну драматичну напругу. Тут і прийом контрастного зіставлення (життя і смерть; велич і ницість), і динамічність ритміки, й експресивна «рауна» фраза. Слід, однак, відзначити, що автор не завжди щастить домогтися рівності поетичного письма. Цілоком слушно прагнучи суворой простоти, він часом надто оголює думку, збиваючись на манівці інформативності. Та й деякі образи, фрази потребують тоншої роботи мистецького різця. Отож коли говорити про дальші шляхи зростання, то їх, очевидно, треба шукати у напрямку образної конкретизації поетичного мислення, в напрямку шліфування стилю.

Віталій ОЛЕКСІЄНКО

Едвард Кунцевич за роботою.

Обдарування Едварда Кунцевича найяскравіше виявляється саме в монументальній скульптурі. Пам'ятники, які створив митець, увійшли в ансамблі багатьох міст і сіл. Не шаноблива тиша виставочних залів — голім площ і вулиць оточують їх. Біля них відбуваються найважливіші в житті радянського народу свята і урочисті події, біля них наша молодь присягає гідно продовжувати справу батьків.

Е. Кунцевичу не довелося довго шукати свого шляху в мистецтві. Швидко й природно визначилась тематика його творчості, суть її ідейного спрямування. Вже скульптурні композиції, виконані під час навчання у Київському художньому інституті, відзначалися органічною єдністю образного задуму й засобів пластичної виразності. Перший Всесвітній фестиваль молоді та студентів підказав тему дипломної роботи — «Юність миру» — інтернаціональне єднання молоді планети в боротьбі за мир.

1950-ті — початок 60-х років — період творчого зростання, напруженої праці. Створено скульптуру символічного звучання «Хліб-сіль», узагальнені портрети-типи «Будівельник Київської ГЕС», «Прикордонник», твори монументально-декоративного мистецтва — статуї для павільйону машинобудування ВДНГ УРСР,

Монумент Слави в Черкасах.

ПАТРІАРХ АВТОМОБІЛІСТІВ

Мешканець Сум Віктор Денисович Ольшанченко нещодавно розміняв десятий десяток. Цей його ювілей майже збігся з іншим. Мінає сімдесят літ з того часу, як він, син візника з села Залізняк, став першим серед сумчан автомобілістом. Здіймаючи куряву, Ольшанченко провів тоді центральною вулицею міста автомобіля французької фірми «Пежо», на якому, крім водія, міг вміститися лише один чоловік. А згодом на тримісному американському «Мітчелі» він брав участь у автопробігу Москва—Берлін—Париж.

Відтоді, упродовж усього свого довгого

життя, Віктор Денисович не розлучався з кермом. Був він класним шофером, інструктором з водіння машин, керівником спецкласу з автомобільної підготовки в Сумському Червонопрапорному артилерійському училищі імені Фрунзе.

З найновішими марками легкових машин Віктор Денисович мав справу ще рік тому, коли працював у гаражі. Та й тепер, незважаючи на вік, патріарх автомобілістів не відмовить, коли не дуже досвідченому водієві потрібна допомога.

М. ГАЛУШКО

ВІД ЗАДУМУ ДО ВТІЛЕННЯ

Пам'ятник В. І. Леніну в Хмельницькому.

скульптура «ХХ вік» на станції метро «Дніпро» в Києві, пам'ятник Кибальчичу у місті Коропі Чернігівської області.

Е. Кунцевич глибоко розуміє своїх героїв, влучно акцентує головні риси їхніх характерів. У створеному майстром пам'ятнику-погрудді М. Кропивницькому передача найістотніших індивідуальних рис зовнішньої схожості майстерно поєднується з точно знайденою мірою узагальнення. Над пам'ятником разом із скульптором працював архітектор Ю. Кисличенко.

Створення в мистецтві образу вождя світового пролетаріату В. І. Леніна — завдання величезне і практично невичерпне. Адже розкрити засобами монументальної скульптури велич Леніна-генія, безсмертя його справи і водночас показати красу його як людини — над-

звичайно складно. Е. Кунцевич справився із завданням насамперед завдяки проникненню у глибину духовного світу Ілліча. Широке узагальнення і разом з тим велика достовірність, аскетизм зовнішніх засобів вислову, відмова від будь-якої помпезності, відкрита композиція, що ніби пов'язує постать з глядачем, об'єднують створені скульптором різноманітні за вирішенням теми пам'ятники В. І. Леніну у містах Кременчуці і Хмельницькому, Яворові і Білопільлі, Донецьку і Косові.

Явищем у мистецькому житті країни став пам'ятник В. І. Леніну в Донецьку, який 1967 року створили Е. Кунцевич та архітектори М. і В. Іванченки.

Людяність В. І. Леніна — ось головне, що прагнув передати автор. Йому хотілося, щоб кожен, йдучи площею, ніби зустрівся з вождем. Ілліча показано життєво, просто; немов у нечасту хвилину відпочинку вийшов на вулицю і, замислившись, зупинився на мить...

Гармонійно знайдено композиційну єдність скульптурної і архітектурної частин монумента; до найдрібніших деталей продумано його силует. В рішенні монумента звучить символічна нота: чорний, як антрацит, граніт основного об'єму, а внизу — видовжена, ніби гофрована, світла смуга, що за контрастом нагадує блиск сталі — уособлення багатства донецької землі.

Чудово виявилось обдарування митця і у військово-патріотичній темі. Як зазначив Л. І. Брежнев, чим далі в історію відходять від нас роки війни, тим повніше і яскравіше виявляється велич героїчного подвигу радянського народу, який мужньо відстояв у небачено жорстокій боротьбі з фашизмом нашу Батьківщину, завоювання соціалізму.

Зрозуміле хвилювання, з яким працює художник над пам'ятниками героям війни, він прагне розповісти про народний подвиг мовою монументальної скульптури — сильно, на повний голос і, разом із тим, зворушливо, тонко, з інтонаціями, які беруть за душу.

У жовтні 1969 року в Полтаві було відкрито меморіальний комплекс Солдатської Слави, створений Е. Кунцевичем разом з архітекторами І. Мезенцевим, Г. Кислим і Я. Вайнгортом.

На широкій алеї поміж могил полеглих у боротьбі проти німецько-фашистських загарбників воїнів, партизанів, підпільників ніби застигли в почесній варті масивні гранітні брили. На чільному полірованому боці кожної з них — емблеми родів військ, що брали участь у визволенні Полтави.

Алея підводить до головної частини комплексу — постаті воїна-визволителя, який віддає останню шану загиблим товаришам. В пам'ять про їх безсмертний подвиг тріпочуть на вітру пелюстки незгасимого полум'я. «Слава героїв безсмертна» — стверджує напис на гранітному обеліску-трилоні.

Серед найкращих пам'ятників, що увічнюють подвиги героїв Великої Вітчизняної війни, назвемо меморіальний комплекс «Мати-Батьківщина», створюваний у Черкасах Е. Кунцевичем разом з архітекторами А. Ігнащенком і О. Ренькасом. Про це переконливо свідчить перша черга пам'ятника, урочисто відкрита у дні святкування славного 30-річчя Перемоги.

Об'ємно-просторова композиція комплексу, в якій скульптура, архітектура і природне оточення злилися в гармонійне ціле, виражає і глибокий драматизм високої скорботи, і пафос життя — ствердження віри в світле майбутнє людства, врятованого Радянською Армією.

Автори вдало використали нерівний рельєф місцевості. Високий пагорб над Канівським

морем згідно з проектом ще підвищили на зразок кургана — це розвиток вікових слов'янських традицій: наші предки насипали кургани над могилами воїнів, що віддали життя за рідну землю.

На вершині пагорба здіймається велична бронзова постать молодої жінки — Матері-Батьківщини з чашею Вічного вогню у піднятій руці. Особливо прекрасна вона ввечері, коли сідає сонце.

З боку міста пагорб огинає гранітна підпірна стіна. Полум'я війни ніби торкнулось розміщених на ній бронзових рельєфів, оплавши їхній край. У цілому пам'ятник — це твір широкого епічного плану, близький за духом героїчній народній поемі.

Судити про пошуки скульптора-монументаліста тільки за тим, що вже здійснено, встановлено й урочисто відкрито, не можна. І хоча важко казати про те, що лише в задумі, але без мистецьких пошуків митця, часом дуже складних, неможливо уявити його творче обличчя. Ескіз Монумента на честь завершення розгрому німецько-фашистських військ у Корсунь-Шевченківській битві поблизу села Шендерівки Черкаської області, сповнений високого символічного звучання; зовсім у іншому ключі Кунцевич мислить статую Матері — образ напрочуд ліричний — для меморіалу в Золотоноші.

Від задуму до втілення — чималий і нелегкий шлях. Тож побажаємо скульпторові завершити його новими здобутками.

О. МАСЛЕНКОВА,
кандидат мистецтвознавства

Скульптура «ХХ вік».

Віктор СЕМЕН

СПІВАВТОР

ГУМОРЕСКА

Ми працювали над новим романом, що мав умовну назву «Котячі сльози». Гостросюжетний детектив. Викрадення секретних документів. Автомобільні гонки. Стрілянина. Заплутана, одне слово, історія.

— Діло темне, — кажу Романюку.

Це мій співавтор. Він сидить поруч і читає книжку про чекіста. Уже півмісяця читає. Тихо так, непомітно. Мовчить, як риба. Отож я й кажу:

— Діло темне, Романюк. Закінчую 348 сторінку, а нічого не ясно. Так, чого доброго, сторінок з п'ятсот намахаємо. Кінчати треба. Яка твоя думка?

— Не знаю.

— Мабуть, для ефекту комусь із героїв перерізати горлянку? — питаю.

— Непогано.

— А що, коли красуню Катю видати заміж за діда Кирила, якого я у п'ятнадцятому розділі ввів до складу банди? Одруження. Медовий місяць. Дівчина все розкопує. Ну?

— Тобі видніше.

— Остогидло, Романюк, оце все! Ох, і остогидло морочитися з цією братією! Ось візьму перо в руку, посаджую всіх до автобуса і десь на Кавказі підпиляю тягу та й зіпхну у прірву. Ти мене чуєш, Романюк?

— Можна. Головне — ти до мене частіше звертайся. Прислухайся. Роби висновки. Наша книжка від цього лише виграє.

Полтава.

Малюнок Л. АНДРЕЄВА

Вітауте ЖІЛІНСКАЙТЕ

(ІЗ ЦИКЛУ «ЧОЛОВІКИ І КАПУСТА»)

Один, мов палець, стоїть він поміж нас, двох десятків жінок, — єдиний представник світу чоловіків у черзі до весняної капусти.

Такий непоказний на зріст куцачок, дрібненький — поміж інших чоловіків такого, може, б і не запримітила. Але тут немає інших, тут він однісінький, і наші очі хоч-нехоч прикипають до нього, мов до вівтаря, звертаються, застряють і відірватися не можуть...

Як він сюди потрапив? Чи його хто вигнав з дому? Не може бути, щоб сам, за власним бажанням... Який пошарпаний його шарф, які дорогі черевики, яка шия корот-

ка... Он із-під лацкана виткнулася верблюдяча вовна...

Може, він відчуває наші погляди, бо здригнувся, мов напоровсь на сучок... Виймає і розгортає сітку. В одному місці прорвану і випрану абияк... Засовує сітку назад і виймає затертого гаманця. Рахує... сімдесят дві копійки. Полегшено зітхаємо: на капустину вистачить!

Яка щаслива, мабуть, його дружина! Як тихо й терпляче стоїть він уже двадцять хвилин! Чи жива ще його матуся? Чи має він татка? Чи дбають про нього сестри? На наші очі набігають сльози.

Тепер він кладе в кишеню гаманця і витягає носовика. Носовика! Ми всі перетворюємося на один великий мікроскоп. Носовик чистий, але не випрасуваний, і один кутик надірвано... ой-ой!

Цікаво, чи він дома сам варитиме ту капусту? Еге, якби наші чоловіки взяли та принесли отак по капустині! Хіба знесе півень яйце! Хто ж то вона, та щаслива подруга його життя? Як їй, мабуть, легко та солодко поруч з чоловіком, який стоїть у черзі по капусту, а не по кухоль пива... Вона, звичайно, не цінує цього. В усіх хороших чоловіків жінки баламутки й вертихвістки. Ех, якби нам такого чоловічка!

Еге, він уже біля прилавка... уже купляє капусту...

«Йому найчистішу, найпругкішу, найкращу! — німим хором кричимо ми продавщиці. — Ні, не ту, — оту, оту!..»

Але продавщицю не треба вчити. Вона сама відчуває значимість моменту. Знаходить для нього такого качана, якого нам не бачити ніколи.

— Дозвольте, — простягаються наші руки, — дозвольте потримати сіточку!

— Чи далеко нести?

— Може, по дорозі?

Він похитав головою і, всунувши під пахву капустину, вириває, мов із шершневого гнізда. Ой, ще раз видно, що це не наші баболоби, волоцюги, завсідники пивниць... Хто ж то вона, та, негідна його?

Немає більше його — й одразу в крамниці стало темно і порожньо... Отут він стояв, отут обпирався, отут сіточку розгортав... Нікого не залишилося... нікого...

«О, якби в мене був такий товариш життя... — востаннє зітхає кожна з нас. — Як уміла б я його шанувати, оберігати!.. Ніколи б не дозволила йому тертися по чергах... Я б сама... сама!»

З литовської переклала
Надія НЕПОРОЖНЯ

ГУМОРЕСКА

...Ну от скільки може людина отак теревенити? Взяти хоча б для прикладу Скочика. Звичайно, мовчун мовчком, слова з нього, коли треба, не витягнеш, а візьметься тільки за телефонну трубку, то зразу Ціцероном стає. Язык крутиться тоді йому в роті, як млинок.

Але все-таки той Скочик проти Ніни з планового просто-напросто великий німий. Ця вже як ухопиться за трубку, то може висіти цілий день, навіть обідню перерву протереვენить.

Та якби хоч розмови були службові, а то все капрони, кристалони, шубки. Ну, звісно, й любовні теревені типу: «Ох, як без тебе...» «Ох, ти без мене» і т. д. А це ж усе державні гроші, а це ж усе дорогий час.

«Будь ласка... Я вас попросив би... Чи не змогли б ви... Чи не були б ви такі ласкаві...» Кому це все потрібне? Та нікому. По телефону треба говорити конкретно й просто: «Веселика! З питання організування перекидання...» Коротко! Ясно! Зрозуміло!

Отакі думки роїлися в голові Мотики Степана Павловича, коли раптом задзвонив телефон, що стояв на столі у Скочика. Мотика підвів голову: Скочика на місці не було. «Прогулюється десь чи курить, а може, додому вже чкурнув, хоч ще ціла година до кінця робочого дня...» Мотика знав трубку.

— Алло!
— Чи не змогла б я, — полився мелодійний жіночий голос.

— Одну хвилиночку, — перебив Мотика. Він поклав на стіл трубку і заходився маніпулювати логарифмічною лінійкою. Потім, смачно такнувши, швиденько закінчив програму і передав її в електронно-обчислювальну машину «Сигма-М» — найновіше чудо обчислювальної техніки. Відтак склав рівняння з багатьма невідомими, повводив їх під інтеграл, витягнув їх звідтам уже відомими, знайшов найменше спільне кратне, і картина нарешті прояснилася. Він узяв до рук трубку і впевнено сказав: «Зможете!»

— Хто зможе? — почулося звідти здивоване.

— Ви зможете, — відповів Мотика.

— Що я зможу?

— Попросити зможете. Зважаючи на силу вашого голосу, я встановив, що ви в змозі...

— Ой, вибачте, я не зрозуміла, що ви жартуєте, але чи не були б ви такі добрі, чи не змогли б ви попросити...

— Хвилиночку, — знову поклав трубку

Мотика і повторив операцію з лінійкою, «Сигмою-М», вищою математикою та арифметикою. Буквально через якихось хвилин сорок-п'ятдесят відповідь була готова

— Зможу! — відрпортував бадьоро, коротко і ясно в трубку Мотика.

— Що зможете? — здивувалася трубка.

— Попросити зможу! — пролунало конкретне.

— Кого?

— А кого побажаєте.

— Ой, ви знову жартуєте... Але мені ніколи... Мені потрібен Мотика, Мотика Степан Павлович...

— Хвилиночку, — сказав Мотика і взявся за свої обчислення. Через деякий час він стомлено промовив у трубку: «Це я».

— Що я? — здивувалася знову трубка.

— Не що, а хто, — поправив Мотика, — я — це я. Мотика Степан Павлович. Таку дала відповідь «Сигма-М», що підтвердили й теоретичні розрахунки...

— Так це ти, Степане?

— Я, точно я, бо все збігається з ймовірністю до...

— Що там таке з тобою? Вже близько дев'ятої, а тебе все нема з роботи. Я хвилююсь, дзвоню, а мені якийсь...

Нарешті Мотика впізнав голос дружини. Він оглянувся й побачив лише прибиральницю, яка терла навколо нього підлогу щіткою, не наважуючись зрушити його з неочищеного острівця, поклав трубку і, винувавши всміхнувшись, сказав: «Запрацювався».

Львів.

Малюнки К. ПЕТРЕНКА

ПОДРУГИ ТВОРЧОСТІ

Зустрілись два письменників
Д р у ж и н и,
Перетрусили деякі новини...
І тут одна зітхнула і сказала:
— Щось мій Андрюля
Пише дуже мало!
Коли не зазирну до кабінету, —
Читає древню книгу
Чи газету.
Я й телефон щоранку вимикаю,
Готую каву,
Підливаю чаю,
Ходжу навшпильнях
В абсолютній тиші,
А він сидить,
І хоч убий, не пише.
Якщо і створить повість невеличку,
Почиркає,
Почиркає
І — в пічку!
І знов сидить, не пише,
А читає...
Що з ним робить? —
Душа моя не знає.

А друга посміхнулася гордовито:
— Ні-чо-го не читає мій Минита.
Встає о шостій ранку.
Не пізніше,
І, як Бальзак, годин дванадцять пише.
У нього — хватка й задуми!...
Не кожний
Так втне, що ні рядка не кине
в кошик.
Я друкувати не астигаю навіть,
Він потім сам, де треба, номи ставить.
Бог дав йому талановиту руку, —
Що не напише,
Все виходить з друку.
Сьогодні здав дев'яту романюку!
Цей твір Минита
Присвятив дівчатам,
І вельми хоче... стать лауреатом!

Ідучи до верховин літератури,
Я цю розмову записав з натури.

Одеса.

Юрій БЛАГОВ

В НОГУ З ЧАСОМ

Семеном звали дідуся,
А татуса — Антоном.
А от сінка сімейна вся
Зве Синхрофазотроном.

НЕ ТАК ЛІКУВАЛИ

— Ваш діагноз був суворий.
Ви лиш смерть пророкували,
Але я уже не хворий.
— Бо не так вас лікували.

Переклав з російської
Басиль ШАРОЙКО

ВЛАСНЕ КАЖУЧИ

Мітлу помалієш — у смітті житимеш.

Одні багато беруть на себе, інші —
багато беруть собі.

Від перестановки доданнів сума не
мінється, — назав лизоблюд блюдо-
лизові.

Цей звертав увагу на начальство, а
провину — на підлеглих.

Чим дорожча коштовність, тим біль-
ше проблем її проковтнути.

Леонід ЗАБАРА

с. Тур'я
Сумської області.

ВЕДМІДЬ ДОВІРИВСЯ ЛЮДЯМ

Мені доводилося бачити всяких ведмедів: ручних, циркових, зоопаркових, якимось трапився в Карпатах на Осі й «спеціаліст по мурашках» (засуне лапу в мурашник і смочке кислуватий сік, облизується). Бачив ведмедя в малинику: знизу вгору лизне по кущеві язиком — слід лишається. Але ведмідь-турист?

...У листопаді 1974 року єгер Лизищанського лісництва Ясинянського лісокомбінату Михайло Кувик, обходячи свою ділянку, помітив свіжі сліди, а потім і ведмежа місяців дев'яти-десяти. Здивувався і занепокоївся: ці звірі в такому віці самі не бродять. Інстинкт материнства, продовження роду у ведмедиці — він те знав — пробуджується раз на два роки. У природі все точно розраховано. Півторарічні ведмежата, точніше, молоді ведмеді, на цей час уже стають досить сильні й «опановують» курс ведмежих наук. Тоді мати, недвозначно буркотючи, пускаючи в хід зуби і лапи, дає дітям зрозуміти, що їм час починати самостійне життя на новій території.

«Що ж сталося тепер?» — думає єгер. Загинула мати? Виключено. Ведмеді, а надто ведмедиці, під найсуворішою охороною держави. Жертва браконьєрства? Такого в Карпатах не було давно. Та й коли б що сталося — він би знав. Що ж тоді? Найвірогідніше — порушено звичайний біологічний цикл. Новий «чоловік» з'явився у ведмедиці роком раніше. В таких випадках (це помітив ще Брем) мати стає агресивною до свого недоростка, кусає та б'є його доти, поки він залишить зайняту нею місцевість.

Згодом друга версія підтвердилася.

А ведмежа? Наступного дня єгер повідомив про нього начальника відділу мисливства і форелеводства Ясинянського лісокомбінату «Радянські Карпати» досвідченого звірівника Л. В. Клиппуша. Почали думати, як бути, як допомогти, — зуміє воно самостійно забезпечити себе їжею, чи й само стане легкою здобиччю вовків? Тим часом школярі, збираючи гриби, ягоди, також натрапили на ведмежа і піймали його. Дзвонять: приїжджайте, заберіть. Так мале одну ніч гостювало на комбінаті. Його нагодували, відвели сиротині сарай. І поки найда дримав, порадившись, вирішили відвезти його в ліс, але не лишати непризволяще. Рано-вранці гірськими дорогами доставили ведмежа в урочище Козьмещик, досить глуху місцину, і залишили саме біля кінської туші. Сопучи, гарчачи, рохкаючи від насолоди, Мишко — його так нарекли — почав трапезу. Апетит був чудовий. Дехто висловив припущення: чи не стане справжнім м'ясоїдом. І не виключено, м'ясоїдом-хижаком, волоцюгою. Підросте — лихо буде. На полянинах зустріч з таким кочеві чи корові добра не віщує.

Втім, сталося щось непередбачене. Ведмежа почало майже щодня навідуватися в Козьмещик — гірський притулок-філіал Ясинянської турбази «Едельвейс». Як і належить всеїдним, гість не гребував ні борщем, ні котлетами, ні яблуками, солодощами чи хлібом. Перевагу віддавав хіба що згущеному молоку та вафлям. У місцевому кіоску туристи почали блискавично їх розхуповувати.

У січні насипало багато снігу, і наш турист, нагулявши чималенький жирок, зник, чим неабияк стурбував мешканців Козьмещика. Як і слід було чекати, Мишко (спрацював інстинкт) заліз у гори, знайшов собі затишну зимову квартиру й заснув.

Ставши для нових туристів такою собі напівміфічною істотою; наприкінці лютого він з'явився знову. Помітно схуд, полиняв і підір.

Подальші події розвивалися зовсім не за Бремом, котрий, як відомо, не любив кли-

шоногих. Він вважав їх «грубими і незграбними, неуважними, неспритними», злісними та дурними». Перші місяці «ласкаві, веселі, грайливі звірята, — твердив Брем, — після шести місяців стають злі, сварливі, кривдять слабких тварин, кусають і дряпають навіть свого господаря, і тільки побоями їх можна приборкати».

Тим часом проминув ще один — десятимісячний — сезон у житті Мишка. Він так і не став ні ручним, ні дресированим, його домішка — ліс, гори. Втім майже щодня або раз на два-три дні приходив, на віху туристам, до знайомого кіоска, до дверей кухні, навіть до житла. Частування почав брати з рук, про що свідчать численні фото. І ніколи не втрачав гідності. На відміну від тих родичів, котрі вирости в зоопарку, в цирку, нічого не випрошував. Усякий харч брав охоче, стоячи на задніх лапах, але, як і належить лісовому звірові, нізачо не підпускав до себе ззаду, не дозволяв гладити себе, на щонайменшу таку спробу рішуче реагував — бурчав, рохкав, свистів, навіть гавкав. Коли ж поваги до ведмежої персони дотримано, він, нікого не виділяючи, на всіх дивиться добродушно розумними уважними очима, почувается чудово. При цьому не виявляє занепокоєння чи агресивності не тільки до людей, а й до тутешніх собак, курей, котів, коня.

За весь час сталася тільки одна надзвичайна подія. Торік восени філіал на кілька днів спустів. Із кіоска вивезли всі продукти. На вітрині самотнього сиротіли вафлі — яскравий витвір місцевого художника. Ведмежа спробувало дістати лакоминку лапою і розбило скло.

Розповідь про милого мандрівника з багатьма смішними й зворушливими деталями я не раз чув од єгера М. Д. Кувика, від Л. В. Клиппуша та січневих туристів, яким у Козьмещику пошастило більше, аніж мені. За два-три дні до нашого прибуття ведмідь — знову після чималого снігопаду — зробив своїм друзям прощальний візит і знову, як сказав би Гоголь, подався до Храповицького.

У Києві я попросив старшого наукового працівника НДІ психології УРСР, кандидата психологічних наук О. Т. Губка прокоментувати цей випадок. Олексій Тимофійович давно вивчає проблеми зоопсихології.

— Випадок, либонь, не такий уже й рідкісний, але, безперечно, ваотий уваги. Мене цікавить з позиції зоопсихології, та не менше — як психолога взагалі. Адже іспит витримало не тільки ведмежа. Складали і складають його сотні людей. Ніхто і разу не скривдив звіра, не дратував, не лякав, не «повчав» побоями, тим більше не збирався (здобич легка й доступна) — застрелити. Хіба це не доказ, що людина і звір за взаємної поваги й певної обережності можуть жити добрими сусідами? Однак що ж викликало тривалу довіру звіра до людей? На нашу думку, імпринтинг, фіксування.

Поняття це увів Лоренц, і його тепер прийняли всі психологи. Фіксування або імпринтинг полягає в установленні зв'язку (це особливо виявляється у птахів) маляти в певний період життя з об'єктом зовнішнього середовища.

Коли тварини розвиваються в природних умовах цей специфічний зв'язок установлюється між малям та батьками, макро- і мікроландшафтом (прив'язаність до місця). Ізолювані малята звикають до будь-яких індивідуальних предметів. Так, скажімо, виникає рідкий зв'язок між зозулем з підкинутого яйця й трясогузкою — названою матір'ю, між качатами, які щойно вилупились і «мамою»-квочкою.

У нашого так ралтово осиротілого ведмежати імпринтинг — фіксування доброго ставлення до нього — цілком міг виникнути і в дев'ять місяців. Без наступних негативних подразників імпринтинг на людину закріпився. Маючи звички лісового звіра, ведмідь-турист (якоюсь мірою нахлібник) і надалі в певних межах довірливо ставиться до своїх імпринтингованих «родичів» — людей, нікого особливо не вирізняючи: мовляв, оскільки ти людина — то ти мені друг. Наш найда до того ж досить інтелектуальний, щоб оцінити всю вигоду мирного спілкування з людиною. Зоопсихологи вже давно переконалися, що великий Брем помилявся, вважаючи ведмедя «дурнуватим і недорозвиненим». На думку вчених, цей звір за розумом і тямущістю, стоїть приблизно на четвертому місці після дельфіна, шимпанзе та слона.

Мирне співіснування, постійне спілкування з людьми зберігається доти, доки (сподіваюся, того не станеться) людина перша його порушить. В усякому разі, до пробудження у нашого «туриста» інстинкту продовження роду, до появи на арені дами серця.

...Минуло кілька місяців. У квітні я зателефонував Л. В. Клиппушу. Ось що він розповів:

Минулої зими ведмідь спав тільки сорок днів. Барліг ми невдовзі виявили... за тристі метрів від Козьмещика. Але ніхто, ясні річ, не турбував сонька.

У лютому Михайло знову з'явився на території філіалу. Як завжди, не відмовлявся від частування, тримаючи, втім, своїх шанувальників на дещо більшій відстані. У березні в ці місця забрела ведмедиха з двома нащадками. З цієї, чи з якої іншої причини мольодий ведмідь зник на два тижні. За цей час тільки раз провідав знайомого лісника, не пився молока з рук лісниківівни. І незабаром — ото зраділи туристи — особливо фотоаматори! — став регулярно відвідувати Козьмещик. Так почався третій весняно-літній сезон клишоногого «туриста».

Борис ХАНДРОС

Ясиня — Київ.

Фото Л. КЛИППУША

Рось тихо плине...

Фото С. ХАВРУСЯ
с. Стеблів, Черкаська обл.

КВІТКА КОХАННЯ

Там, де хиляться до води мрійливі верби, у тихих, сповнених таємничості й мороку заводях річок, в озерах і ставках, серед блискучого, ніби лакованого листя, лежать пружні зелені пуп'янки й дивовижної краси великі (до п'ятнадцяти сантиметрів у діаметрі) білі із золотою серединкою квіти.

Це — одна з найчарівніших рослин нашої флори: латаття біле. Воно дуже схоже на лілею, хоч ніякого стосунку до родини лілейних не має. А в народі квіти латаття називають «білими водяними лілеями», «білими купавами».

У стародавні часи ця рослина була відома як «русалчина квітка», іноді — «одалень-трава». Уявлення про неї пов'язувалося з образом русалки. Втім, і наукова латинська назва латаття — «німфея альба», тобто німфа біла. У давньогрецькій міфології німфи втілювали сили природи; у слов'янській їм відповідали русалки.

Є цікава легенда. Красуня німфа ночами відпочивала на дні озера, а ранками вмивалася рожевою зорею. Одного разу до озера прийшов юнак. Легковажній німфі захотілося зачарувати його, зтягти на дно й довести до згуби. Та, звівши очі, вона так і прикипіла до нього поглядом — прийшла любов. Юнак по-

дався собі, так і не помітивши дівчини, вона ж з гора перетворилася на прекрасну білу квітку.

В основі легенд завжди лежить якийсь факт, що вражає людину. Як і більшість водяних рослин, латаття має цікаві біологічні властивості. Його квіти розкриваються рано-вранці і красуються цілий день, та лиш війне вечірньою прохолодою, як вони стуляються, перетворюючись на глечики, й на ніч ховаються під воду. Це рятує їх від зайвого випромінювання тепла. Завдяки особливому пігменту — антоціану — нижня поверхня листків латаття забарвлена у фіалковий колір. Поглинаючи сонячні промені, антоціан перетворює їх на теплові. Так латаття нагріває свої листки і цим посилює випромінювання.

Після запилення — комахами — квіти латаття остаточно закриваються й опускаються у воду. На дні водоймища розвивається плід та дозріває насіння. Його поширює водна течія, птахи, риби.

Товсті, до 10—15 сантиметрів у діаметрі, кореневища латаття лежать на дні, на глибині два-чотири метри й прикріплюються до ґрунту схожими на шнурки коренями. З кореневища виростають довгі — до чотирьох-п'яти метрів — стебла, які й виносять на поверхню листки й квіти.

Разом із лататтям білим часто росте й латаття жовте, або жовта водяна лілея. За біологічними особливостями ці квітки дуже схожі одна на одну.

Останнім часом водяних лілей у наших річках та озерах поменшало: «любители квітів» їх безжалюдно виривають.

А для букетів латаття не годиться: одразу закривається і в'яне. Тож краще помилуйтеся ним у природі, воно — справжня її окраса. Наукою встановлено, що вже в крейдовий період мезозойської ери, близько десяти мільйонів років тому, у водоймах були білі лілеї. Ці чарівні древні рослини нині потребують постійної охорони. Збережіть їх для нащадків!

Близький родич нашого латаття — лотос з красивими білими квітами, священна рослина єгиптян. Чудово квітне, поширюючи тонкий аромат, і голубий лотос. Обидві ці рослини характерні для басейну Нілу.

У нашій країні, в дельті Волги, неподалік міста Астрахані, в заплавах річок Кури, Терек, Аракса, в плавнях Кубані й на Далекому Сході, по річках Зеї, Буреї й Уссурі, поширений лотос каспійський.

Другим родичем латаття є вікторія регія, яку розводять в оранжереях ботанічних садів усього світу. Росте вона в заплавах Амазонки та її притоків у Південній Америці, де панує вічна спека тропічного літа.

Вікторія регія — одне з див тропічної флори. Її величезна, до півметра у діаметрі, квітка спочатку має біле забарвлення, яке поступово переходить у рожевий, а в кінці цвітіння й темно-пурпурний колір. Листя вікторії округле, з піднятими бортами, — часом сягає трьох метрів у діаметрі й витримує до сімдесяти кілограмів. Квіти вікторії регії мають тонкий, приємний аромат.

О. ОЛЕШКО.

працівник кафедри ботаніки й фізіології рослин Харківського сільськогосподарського інституту імені В. В. Докучаєва.

САДІТЬ КАЛИНУ

Кілька років тому по телебаченню передавали концерт, в якому всі вірші й пісні присвячено калині. Моя родина й сусіди були зачаровані того вечора. Не думали, що є так багато поетичних творів про цю чудову рослину.

Я поділився своїми враженнями у класі, а наступного дня, учениця Клава Лобань принесла мені два саджанці цієї рослини. З добрих рук вони прийнялись і розрослися в пишні кущі.

Особливо гарна калина під час цвітіння. Вона відрізняється від інших кущів. Ось, наприклад, бузок — спалахне і швидко згасне, інша квітка помилує око день-два і засохне. А калина красується довго-довго.

Сьогодні по краях суцвіття тільки крайній рядок забілів, пізніше коло квіточок ширшає, кружок скидається на око. І так, доки все гроно стане сніжним, оксамитовим.

А які пахощі навкруг!

Часто, милуючись калиною, я серджуся на себе, що так пізно, аж у похилому віці, посадив цю рослину, оспівану поетами й народом. Я не кажу про її лікарські властивості, про це знали ще віддавна.

Отож і ви посадіть калину. Вона не тільки прикрасить ваш садок чи подвір'я, а й даруватиме велику радість.

П. БОНДАРЧУК,
учитель-пенсіонер

с. Шляхове
Балтського району,
Одеської області.

ЦІКАВЕ З ІНШИХ ВИДАНЬ

Невгамовні мурахи відомі своєю працьовитістю. Вони й аправні будівничі, й лісові санітарі. А професор П. Мариковський з Алма-Ати помітив їх у ролі... реаніматорів.

Дослідник поклав у мурашник «потерпілого» — комаху, що втопилася в цукровому сиропі. Незабаром, як по команді, зібралася «рятивники». Вони старанно облизали непорушне тільце, а тоді довго й ретельно масажували щелепами черевце, погладжували вусиками. І диво-дивне! — у мурахи конвульсійно здригнулися ніжки, заворушилися вусики. Нарешті він підвівся, привів себе до ладу й одразу приєднався до працьовитого невгамовного народця.

Мурашине оживлення вчений спостерігав неодноразово, і результати завжди були позитивні. Коли ж спробував оживити бідолаху сам — нічого не вийшло.

* * *

В'єтнамським ученим з інституту комплексних природничо-наукових досліджень — одного з найбільших наукових центрів ДРВ, збудованих за допомогою Радянського Союзу, — вдалося одержати нартоплю та рис з клітин кореневища цих рослин. За новим методом вирощуватимуть й ін-

ші культури, зокрема, нукуруду, батат, мен'шень.

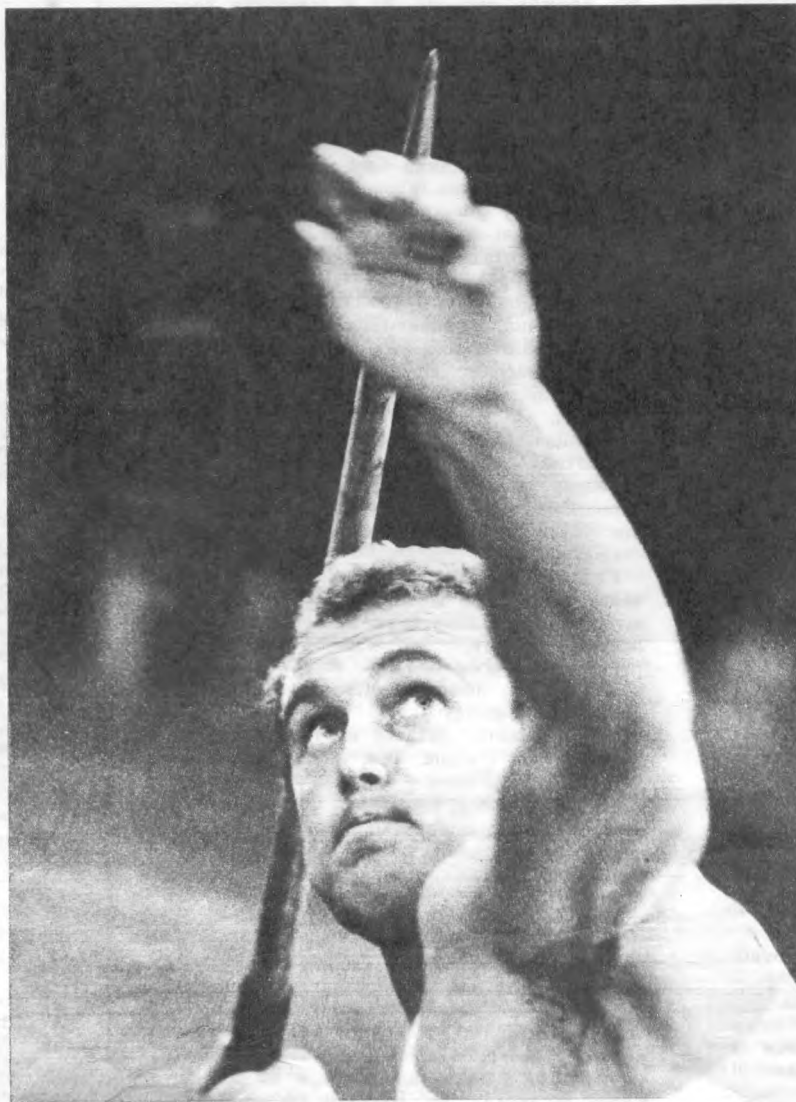
* * *

З важноприступної і маловивченої області Парагваю вчені вивезли двадцять дев'ять особин живої винопної тварини пекарі. Вони сидять на свиней, важать більше сорока кілограмів і заввишки сімдесят п'ять сантиметрів.

І хоч цей вид досить чисельний, зоологи мають підстави побоюватися за долю пекарі: у місцевих джунглях розпочато будівництво шосейної дороги, яка приведе мисливців у досі непрохідні місця.

ДАЛЕКО, ДАЛІ, ЩЕ ДАЛІ...

Спис довго летів над зеленим полем, тихо подзвонюючи у синяві. Здавалося, він ніколи не опуститься на землю. А коло білої риси в напруженій позі чекання завмер атлет: рука ще ніби продовжує рух, погляд спрямовано вперед. Де впаде?..

Вперше Анатолій Жеребцов узяв до рук списа вісім років тому в невеличкому містечку Рені на Дунаї, коли прийшов у секцію легкоатлетів, якою керував Станіслав Миколайович Красноперов. Тренер не помилився, запропонувавши новому учневі саме цей снаряд: невдовзі хлопець метнув його за шістьдесят метрів і став найсильнішим серед школярів України.

Звідтоді не було дня, коли б Анатолій не приходив на стадіон чи до спортивного залу. День у день, наче справдешній штангіст, піднімав сотні кілограмів металу, збільшував і збільшував навантаження, накопичував силу, щоб потім дати розрядку м'язам у секторі для метання.

1970 року він приїхав до Одеси, вступив на факультет промислової теплоенергетики політехнічного інституту й водночас із навчанням удосконалював далі свій хист металника. Тоді з ним працював заслужений тренер СРСР Порфирій Іванович Никифоров — досвідчений фахівець, що вміло ви-

користав природні здібності спортсмена, помноживши їх на сучасну техніку. Під його керівництвом Жеребцов здобув звання чемпіона республіки серед юнаків, а у дев'ятнадцять років виконав норматив майстра спорту й зупинився перед позначкою вісімдесят метрів.

Перед тим, як здолати цей рубіж, у спортивній долі молодого майстра сталися важливі зміни. 1974 року він почав тренуватися у Івана Петровича Белана, й поряд з'явилися гідні партнери, передусім Валерій Белан, що мав у метанні списа відмінний результат і міг би досягти більшого, якби не травми. Мабуть, постійне суперництво з Валерієм стало для Анатолія додатковим стимулом зростання. Крім того, наближалася Спартакіада народів СРСР, і треба було зробити все можливе.

Ранньої весни на турнірі газети «Правда» в Сочі Анатолій Жеребцов сягнув 79,98 метра, а трохи пізніше в Одесі — 82,2. Це вивело його в лідери сезону, поставило до числа найкращих списометальників. Одне слово, літо розпочалося чудово, фізична форма була на висоті. Руки вижимали 160 кілограмів, ноги пружно випростувалися, коли на плечах лежала 220-кілограмова штанга. Залишалося опанувати цю силу так, щоб дістатися рекордних рубежів.

Якось після чергового кидка він сказав:

— Знову за вісімдесят. Мене тепер хоч уночі розбуди, однаково ближче не кину. Але цього мало. От би вісімдесят п'ять, а там і за дев'яносто...

У ті дні це була мрія. Та за нею прийшла перемога на Спартакіаді України, а ще через два місяці на динамівських змаганнях у Львові списа приземлився на позначці 86,92 метра. Небагато хто може похвалитися таким кидком.

Скінчився сезон. Осіннього вечора ми сиділи на трибуні спортивного стадіону. Анатолій неквапливо перебирав у пам'яті минулі події, казав про плани на майбутнє. Незабаром він мав вирушати на тренувальний збір олімпійської команди СРСР. Адже результат одесита виявився шостим у світі в 1975 році; тільки угорці Немет і Парагі, фінни Сіттонен та Ховінен і радянський спортсмен Ершов перевершили його.

А тепер знову літо, знову летить у синяві сріблястий снаряд, кинутий дужою рукою. І завмер у напруженому чеканні атлет: треба ще краще, ще далі!

Аркадій РИБАК
Фото М. РИБАКА

ЧЕКАТИ В ЖЕ НЕДОВГО

КЛУБ У БУДАПЕШТІ

ЦК Угорської комуністичної спілки молоді відкрив у Будапешті так званий клуб олімпійців. Тут читають лекції, дивляться кінофільми на спортивні теми. І, звичайно, найбільший інтерес відвідувачів клубу викликають зустрічі з учасниками наступної Олімпіади.

ГОТУЮТЬ СЮРПРИЗИ

«Ми готуємо й сюрпризи, без цього не можна — заявив у розмові з журналістами тренер збірної румунських гімнасток Бела Каролі. — Це нові важкі елементи, які буде включено до програми виступів у Монреалі». Румунська команда — одна з найсильніших і, до речі, наймолодших у світі: середній вік — п'ятнадцять років.

НА РОЛИКОВИХ КОВЗАНАХ

Оригінальним способом надумали дістатися на Олімпіаду четверо австрійців. До Нью-Йорка вони прибули літаком, а звідти до Монреаля вирушили на роликів ковзанах. Усю мандрівку розраховано на сорок днів.

ТУМАН НАД ШАХІВНИЦЕЮ

Ще, здається, не так давно шукали суперечки навколо того, за якою формулою проводити матч на першість світу 1975 року. Брати до уваги нічиї або лише перемоги? Грати до певного числа партій або «до очманіння», аж поки хтось виграє шість чи, скажімо, десять зустрічей? Яку фору надавати чемпіонові: очко, два чи жодного? Було скликано надзвичайний конгрес ФІДЕ, де при дебатованні кожного з цих питань голоси ділилися майже навпіл... Та хоч матч не відбувся, проблеми залишилися. А вже не такий уже й далекий 1978 рік, коли заплановано провести черговий поєдинок за шахову «корону».

ФІДЕ ще торік створила авторитетну комісію для обговорення цих проблем, що можуть знову загостритися. Тим часом свої міркування висловив чемпіон світу Анатолій Карпов. Ось що заявив він про умови, на яких волів би захищати свій титул: нічиїх не лічити, грати до шести перемог одного з учасників, але не більш ніж тридцять партій, за нічийного рахунку чемпіон зберігає своє звання. Тобто Карпов хоче мати фору не на два очка, як вимагав Фішер, а лише на одне, традиційне.

Ця пропозиція коректна, і враження таке, що в ній чимало позитивного. Тепер слово було за комісією, а далі й за Генеральною асамблеєю ФІДЕ, яка має відбутися цього року. Важливо, щоб певну ухвалу прийняли вчасно. І вважали її такою, що «оскарженню» не підлягає. Тоді ніяких конфліктів уже не буде.

На жаль, цього не сталося.

Спеціальна комісія, якою керував сам президент ФІДЕ Макс Ейве, в лютому цього року відкинула проєкт Карпова, хоч він не зачіпав інтересів претендента в матчі 1978 року так, як свого часу пропозиція Фішера. Що ж було ухвалено натомість? А ось що: грати без обмеження кількості партій, нічиїх до уваги не брати, змагатися до шести перемог одного з учасників, але за рахунку 5:5 вважати підсумок нічийним і залишити «корону» в її володаря.

На перший погляд, це був реверанс у бік Карпова: адже йому дають два очка форю, яких чемпіон, на відміну від свого попередника, не просив.

Та ми процитували не все, що ухвалила комісія. В разі нічиєї з рахунком 5:5 претендент, вирішила вона, через рік матиме право ще раз зустрітися з чемпіоном на тих же умовах. Крім того, як не раз підкреслював Карпов, він принципово проти гри без обмеження партій, що може затягнутися до цілковитого виснаження сил обох партнерів. І все ж дисциплінований спортсмен погодився на ці умови. Здавалося, дискусіям край.

Однак відтоді не минуло й місяця, як почалися дивовижні речі. У березні в Римі зібралося керівне Бюро ФІДЕ, до складу якого входить дев'ятеро чоловік, знову ж таки на чолі з Ейве. Після обговорення пропозиції комісії четверо висловилися за те, щоб їх затвердити, а п'ятеро — проти. «Нехай, — сказали вони, — за

рахунку 5:5 грають до першої перемоги. Тоді нічиєї в матчі не буде, не доведеться турбуватися й про повторний поєдинок...» Більшістю в один голос ухвалили вже такий варіант.

І що ж вийшло? Всупереч практиці матчів на першість світу чемпіона позбавляли будь-якої форю. Виступаючи в спортивному випуску програми «Час» по Центральному телебаченню, Карпов висловив свою незгоду з такою постановкою питання.

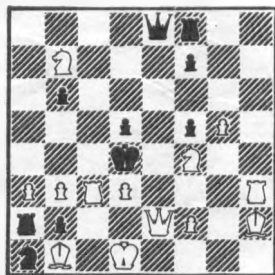
Тоді Ейве запропонував повернутися до попереднього рішення: коли рахунок буде 5:5, чемпіон збереже свій титул, а претендент дістане у компенсацію право через рік знову грати з ним матч. Але за іншою формулою — на більшість очок з 24 партій (враховуючи й нічиї), як проводили всі поєдинки за «корону» з 1951 по 1972 рік. Отже, у повторному матчі форя була б тільки на очко, зате кількість партій обмежена. Карпов погодився з цією компромісною пропозицією.

Та спільної думки таких авторитетних людей, як президент ФІДЕ і чемпіон світу, недостатньо для остаточного рішення. Все затверджуватиме Генеральна асамблея у жовтні, і як розподіляться голоси, невідомо. А ще ж можна скликати надзвичайний конгрес, який матиме право переголосувати все по-новому. Мимоволі виникає враження, що найдоцільніше правило «закон є закон» само опинилося поза законом!

Ю. ЛАЗАРЄВ,
майстер спорту

ІЗ ЗОЛОТОГО ФОНДУ

Міжнародний гросмейстер з шахової композиції, заслужений майстер спорту Лев Лошинський (1913—1976) залишив величезну творчу спадщину. Досить сказати, що він — 14-разовий чемпіон СРСР у різних жанрах і виграв 130 важних конкурсів, створивши десятки справжніх шедеврів. Ось один з таких творів московського проблеміста. Хоч і відзначена порівняно скромною нагородою на конкурс газети «Труд» 1950 року (1-й почесний відгук), задача стала надзвичайно популярною. Кожен, хто ще не знає цієї триходівки, сам переконається в її красі, коли знайде розв'язання.

Мат за три ходи.

ВИ ВІДПОВІЛИ ПРАВИЛЬНО

Задача Г. Хіснота з № 12 тижневика розв'язується так: 1. Кf7 С: f7 2. h7 і 3. h8K+: 1... Кр: f7 2... Фf3+; 1... Крh7 2.Фf6! 3.Сf5x! Розв'язання задачі М. Мироненка (№ 16): 1. 0—0! e5 2. fe f5 3. e7 f4 4. e8Ф f3 5.Фe5 f2—6. Т: f2! і т. д.

Правильні відповіді надіслали: машиніст електровоза шахти № 51 з м. Дзержинська Казахської РСР В. РИБИЦЬКИЙ, кухар їдальні в с. Катюманях на Вінниччині Г. КАРАУЛОВА, десятикласник Шевченківської середньої школи Решетилівського району на Полтавщині А. ДЯЧЕНКО, няня І. ВЛАСЕНКО та Г. НЕРОДЕНКО, мешканець Житомира В. ЧМЕЛЬ, московський будівельник В. РИЖИЙ, К. КОРНІЄНКО з м. Томська Запорізької області, І. СИЗИНОВ (с. Монастирище на Чернищині), В. КОВАЛЬЧУК з с. Лозни на Ровенщині, А. КОЗЛОВ з с. Перевалівки Полтавської області, П. ДЯГТЯРЕНКО (м. Бровари на Київщині).

ШОСТИЙ ГРОСМЕЙСТЕР

На фото — Олег Романишин, з яким уже добре знайомі читачі нашого тижневика (нагадаємо, що на початку 1973 року український шахіст став чемпіоном Європи серед юнаків). А нинішньої весни 24-річний випускник Львівського університету виборов перший приз на дуже поважному за складом міжнародному турнірі в Єрвані, перевиконавши гросмейстерський норматив.

Досі найвищий шаховий титул мали в нашій республіці п'ятеро: львів'янин Олександр Білявський, воршиловградець Геннадій Кузьмін, киянин Ігор Платонов, харків'янин Володимир Савон і одесит Володимир Тукмаков. Тепер гросмейстерів шестеро, і всі вони здобули це звання впродовж останніх семи років. Такого стрімкого зростання гравців найвищої кваліфікації не досягали в більшості з майже ста зарубіжних країн, які входять до Міжнародної федерації шахів (ФІДЕ).

Принагідно згадаймо, що на фініші минулого року Романишин здобув срібну медаль у турнірі вищої ліги чемпіонату СРСР, лише на півочка відставши від Т. Петросяна. Сумність цих успіхів висуває молодого українського гросмейстера в коло найсильніших шахістів країни.

Фото В. ПИЛИП'ЮКА

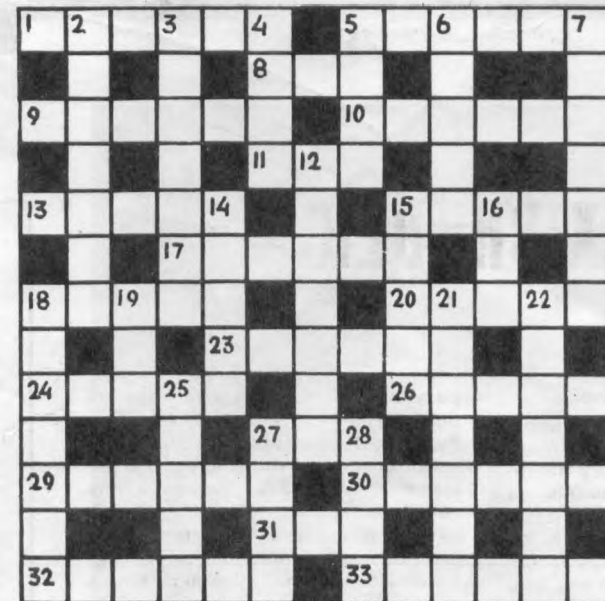
КРОСВОРД

ПО ГОРИЗОНТАЛІ:

1. Транспортний засіб. 5. Видатний мореплавець епохи великих географічних відкриттів. 8. Лікарська рослина. 9. Російський радянський біохімік. 10. Частина світу. 11. Напій. 13. Бельгійський стратонавт і дослідник морських глибин. 15. Місто в Естонії. 17. Риба родини оселедцевих. 18. Скульптура Мічеланджело. 20. Період збирання цукрової тростини на Кубі. 23. Великий російський художник. 24. Теплі краї. 26. Метал. 27. Квітка. 29. Пасовисько. 30. Прилад для вимірювання електричного опору. 31. Молочний продукт. 32. Змагання на гребних, парусних або моторних суднах. 33. Чорноморська анула.

ПО ВЕРТИКАЛІ:

2. Елемент сценічного діалога. 3. Обласний центр на Україні. 4. Український радянський письменник. 5. Адміністративно-територі-

альна одиниця в СРСР. 6. Славець родини тюленевих. 7. Поназна хоробрість. 12. Штат у США. 14. Радіоактивний хімічний елемент. 15. Помпувальний пристрій. 16. Підводна морська сие-

ля. 18. Генерал, герой Великої Вітчизняної війни. 19. Шевська смола. 21. Стрілецька зброя. 22. Інструмент для вимірювання довжини. 25. Притока Невви. 27. Фізична міра матерії. 28. Місто в Ірландії.

ВІДПОВІДІ НА КРОСВОРД, ВМІЩЕНІ В ЖУРНАЛІ «УКРАЇНА» № 24

По горизонталі:

1. Оболонь. 5. Пампа. 9. Плов. 10. Артіль. 11. Антей. 12. Анод. 14. Робота. 18. Калан. 20. Марафон. 21. Етика. 23. Бегемот. 26. Норма. 29. Арагон. 31. Стир. 32. Нирна. 33. Затока. 34. Наум. 35. Тісто. 36. Арзамас.

По вертикалі:

2. Билина. 3. Левада. 4. Нетто. 6. Ахтуба. 7. Пальто. 8. Байрак. 12. Анаба. 13. Ольга. 15. Оран. 16. Офорт. 17. «Анчар». 19. Немо. 20. Мит. 22. Тоннаж. 24. «Ернані». 25. «Егмонт». 27. Осанка. 28. Мишуга. 30. Трієр.

ГНІЗДО НА КОЛЕСАХ

Якось на невеликій станції Спартан за Бородянню, де починається вісімнадцятикілометрова залізнична вітка до Буяна, мою увагу привернула синичка, що раз по раз шугала під пасажирський вагон. Я нахилився і в стину рами й гальмового пристрою помітив гніздо. Як же воно там опинилося? Про це розповів мені провідник, що саме вийшов із вагона.

Весною кілька днів стояли на запасній колії, проводили дрібний ремонт. Тоді й обрали собі метні пташки незвичайне

«місце проживання». Коли ж вагон рушив у постійний свій рейс, вони летіли поряд із поїздом до кінцевої станції, там відпочивали й поверталися назад.

Настав час виводити діток, сама сіла на яйця і майже не вставала з гнізда. А самець навіть на коротких зупинках приносить свої подрузі їсти. Такі подорожі тривали тричі на день, себто загалом посто вісім кілометрів. Та ось з'явився п'ятеро пташенят. Тепер вони були пасажирами, а батьки супроводжували їх на льоту ловили комахи, тільки-но поїзд зупинявся, підгодовували малих. Так і виходували, вже вони літають.

Г. МАЙСТРЕНКО

Еніївська область.

На першій сторінці обкладинки: Зерном і сонцем колос повниться.

Фото В. БАКА

На четвертій сторінці обкладинки: Заслужену популярність здобула в країні продукція Донецької кондитерської фабрики, особливо шоколадні цукерки «Гуси-лебеді» та фірмові — «Стріла», удостоєні державного Знака якості. Тут працюють сестри-близнята, молоді комуністки Любов та Галина Стрельцови.

Фото Г. НАВРИЧЕВСЬКОГО

Головний редактор М. П. ПОДОЛЯН

Редакційна колегія:

М. Г. БЕЛЬСЬКИЙ, А. С. КРИЖАНІВСЬКИЙ (відповідальний секретар), А. Г. МИХАЙЛЕНКО, В. І. ТРЕФІЛОВ, В. П. ФОКІН, П. М. ЧИЧКАНОВ (головний художник), В. Л. ЮХИМОВИЧ (заступник головного редактора).

Художнє оформлення П. О. КОСТЮЧЕНКА. Тех. редактор І. Ю. ПРИДАТКО
Коректори: Н. Я. БАТЮК, О. Г. ПАЩЕНКО.

ПИШІТЬ НАМ: 252047, Київ-47, журнал «Україна».
ДЗВОНІТЬ: 4-18-3-33 — довідка телефонів редакції.
ЗАХОДЬТЕ: ст. метро «Завод «Більшовик», вул. Петра Нестерова, 4

БФ 01870. Підписано до друку 11. VI. 1976 р. Формат паперу 70×108^{1/2}. Фіз. арк. 3. Умовно-друку. арк. 4.2. Обліково-видавничих арк. 7,8. Тираж 332.400. Зам. 01993. Рукописи не повертаються.

ЖУРНАЛ «УКРАЇНА» (на українском язиче).

ОРДЕНА ЛЕНІНА КОМБІНАТ ДРУКУ ВИДАВНИЦТВА
«РАДЯНСЬКА УКРАЇНА», 252047, Київ-47,
Брест-Литовський проспект, 94.

Автор Л. Лістратова.

Художини-модельєри Адель Соколова та Георгій Гончаренко. ● Художини-модельєр Світлана Яновська підбирає тканину для літнього плаття.

Автор Г. Гонжаленко.

Автор А. Соколова.

Автор Г. Гонжаленко.

ПРОПОНУЮТЬ ОДЕСИТИ

Поєднати тимчасове панування смаків, бажань, уподобань з усталеними традиціями не так просто. Отож в одеському Будинку моделей прагнуть тонко розв'язати одвічне питання моди. Південному портовому місту її «експортує» море. Та до загально-відомих міжнародних стандартів одесити додають свої оригінальні уподобання й погляди. Не дивно, що двадцять швейних підприємств України — їхні постійні замовники.

Є у місцевих модельєрів улюблена тема — одяг для спорту і відпочинку. Тут стала в нагоді давня дружба Будинку моделей з Херсонським бавовняним комбінатом.

До весняно-літнього сезону рекомендують ситець, батист, трикотаж найрізноманітніших розцвіток. Одяг прикрашають оригінальною фурнітурою і оздоблювальними деталями з іншої тканини.

До речі, тепер не менше вигадки і творчих зусиль вимагає одяг для чоловіків та підлітків, ніж жіноче вбрання. Для тих і тих лишаються модними комплекти — в них практичність сполучається із зручністю та естетикою.

Художник-модельєр чоловічого одягу Георгій Гонжаленко пропонує сміливіші, ніж торік, співставлення кольорів. Його костюми з джинсової тканини і з тканин-компаньйонів до смаку не лише молоді, а й людям середнього віку.

Над жіночими моделями працюють досвідчені майстри Адель Соколова, Світлана Яновська, Марія Дончило, Людмила Лістратова, Ірина Дзвеля. Працюють з вигадкою, фантазією.

За твердженням головного художнього керівника Будинку моделей Маргарити Скульської, в центрі уваги «Моди-76» — одяг для жінок тридцяти—сорокарічного віку. Південному місту притаманні яскраві кольори та вільний крій.

Свої цьогорічні набутки одесити демонстрували в Москві на промисловій виставці.

Михайло РИБАК
Фото автора

Автор С. Яновська.

Автор І. Дзвеля.

МОДА
ЛІВРОДА